

НАЦІОНАЛЬНИЙ
БАНК
УКРАЇНИ

ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВУ СТАБІЛЬНІСТЬ

червень 2017

Зміст

Вступ	3
Ключові висновки	4
Карта ризиків банківського сектору	6
Індекс фінансового стресу	7
Зовнішні умови та ризики	8
Внутрішні умови та ризики	13
Макроекономічні умови та ризики	14
Фіскальний сектор та пов'язані ризики	16
Реальний сектор та пов'язані ризики	19
Вставка: Концентрація кредитів – ризики потребують посиленого контролю	24
Вставка: Українські публічні компанії – ринки іноземного капіталу знову відкрито	27
Ринок нерухомості та пов'язані ризики	28
Домогосподарства та пов'язані ризики	31
Умови та ризики банківського сектору	34
Фондування	35
Тенденції кредитування	38
Вставка: Стан споживчого кредитування (за результатами опитування GfK)	40
Кредитні ризики	41
Фінансові результати та капіталізація	44
Зміни регуляторного середовища	47
Рекомендації	49
Додаткові тематичні матеріали	51
Вартість банківської кризи в Україні	52
Іпотечне кредитування: починається відновлення	55
Абревіатури та скорочення	58

Вступ

Національний банк України оприлюднює третій випуск Звіту про фінансову стабільність. У ньому аналізуються ризики і загрози, реалізація яких може порушити стабільність фінансової системи України.

Головну увагу приділено ризикам, які виникають безпосередньо в банківській системі – кредитному, валютному, достатності капіталу, ліквідності, прибутковості, юридичному. Надаються також рекомендації органам влади і банкам щодо їхніх дій з протидії ризикам і таким чином підвищення стійкості фінансової системи.

Окрім всебічного аналізу ризиків у ключових секторах економіки Звіт містить тематичні додатки, які є результатом актуальних досліджень з фінансової стабільності. Зокрема до цього випуску включені дослідження з іпотечного кредитування та вартості кризи 2016 – 17 років для держави та приватного сектору.

Стабільність фінансової системи становить особливий інтерес для Національного банку, що обумовлено основною функцією НБУ. Відповідно до Закону України “Про Національний банк України” регулятор у межах своїх повноважень сприяє фінансовій стабільності, у тому числі стабільності банківської системи, за умови, що це не перешкоджає досягненню та підтримці цінової стабільності в державі.

Фінансова стабільність тісно пов’язана з пріоритетним завданням Національного банку з підтримки цінової стабільності. Фінансова система відіграє ключову роль у передаванні монетарних імпульсів до реального сектору економіки, здійснюючи таким чином вагомий внесок у забезпечення стійкого економічного зростання.

Звіт адресовано насамперед учасникам фінансового ринку та усім, хто цікавиться проблематикою фінансової стабільності. Поширення інформації та висновків Звіту сприяє кращому розумінню економічними агентами актуальних ризиків і масштабу їхнього вірогідного впливу на фінансову стабільність, дозволяє регулятору підвищити керованість управління системними ризиками.

Звіт презентовано на засіданні Комітету з фінансової стабільності Національного банку 13 червня 2017 року і схвалено членами Комітету до оприлюднення.

Аналіз ґрунтується на наявних даних на дату підготовки Звіту, тому період аналізу для окремих індикаторів може бути різним.

Ключові висновки

Протягом останніх півроку основні ризики банківського сектору зменшилися, і ця тенденція триватиме у другому півріччі. Покращилася оцінка ризиків капіталу, прибутковості та ліквідності. Водночас практично не змінилися валютний ризик, оскільки частка банківських активів та пасивів у іноземній валюті досі висока, та кредитний, адже процес реструктуризації корпоративних кредитів просувається повільно. Юридичний ризик зріс через нелогічні рішення судів стосовно банків, визнаних неплатоспроможними, та рішення, що нівелюють права кредиторів на стягнення застави.

Після публікації попереднього Звіту про фінансову стабільність ключовою подією стала націоналізація Приватбанку. Реалізувався ризик невиконання акціонерами зобов'язань докапіталізувати банк та реструктурувати кредити пов'язаним особам, про який ішлося в тому звіті. Щоб зберегти фінансову стабільність, держава уже витратила на поповнення капіталу Приватбанку еквівалент майже 5% ВВП.

Макроекономічне середовище залишалося в цілому сприятливим для банківського сектору, хоча припинення торгівлі з неконтрольованими територіями і призвело до вповільнення економіки. Один із негативних наслідків блокади для банківського сектору – повільніше відновлення доходів та прибутків низки великих підприємств, що віддаляє нормалізацію їхнього боргового навантаження. Реальні доходи населення відновлюються завдяки зниженню інфляції та суттєвому підвищенню мінімальної заробітної плати. Це підвищує привабливість споживчого кредитування для банків.

Після подолання проблем банківського сектору та націоналізації Приватбанку фокус програми МВФ змістився на пенсійну й земельну реформи, приватизацію та боротьбу з корупцією. Для України критично важливо втримати темп співпраці з МВФ, інакше у 2019 році, коли розпочинаються суттєві виплати за зовнішнім державним боргом, з'являться суттєві ризики для макроекономічної та фінансової стабільності. Представлені урядом ініціативи стосовно пенсійної реформи в цілому є хорошою стартовою точкою, щоб усунути дефіцит Пенсійного фонду та запровадити більш справедливую систему пенсійного забезпечення.

База фондування банківського сектору залишається стабільною, практично всі пасиви банки залучають на внутрішньому ринку. Проте переважну більшість коштів населення та бізнесу фінустанови залучають не на тривалий період: понад 50% усіх коштів населення – це поточні рахунки, або депозити із залишковим терміном менше одного місяця. Така структура може стати джерелом ризиків у майбутньому. Банки мають створити більше стимулів для клієнтів вкладати кошти на триваліший період. Крім цього, короткостроковість пасивів змушує фінустанови тримати значну частку активів у високоліквідних інструментах (готівка, ОВДП, депозитні сертифікати НБУ), щоб забезпечувати належну подушку ліквідності на випадок можливих шоків.

Портфель кредитів суб'єктам господарювання тривалий час практично не змінюється. Основні причини – висока закредитованість бізнесу, повільне відновлення економіки та слабкий захист прав кредиторів. Вони стримуватимуть відновлення корпоративного кредитування й у другому півріччі. Водночас розпочалося зростання кредитування домогосподарств. Воно переважно зосереджене в сегментах споживчих та карткових кредитів. Іпотека відновлюється повільно. За оцінками банків, ключова проблема – обмежена кількість платоспроможних позичальників із підтвердженими доходами та, знову ж таки, високі юридичні ризики. Очевидно, що потрібно змінювати законодавство та судову практику з метою посилення захисту прав кредиторів, інакше розраховувати на суттєве зростання обсягів кредитування практично неможливо.

За три останні роки вирішено низку системних проблем банківського сектору. Очищення банківського сектору завершено, і на перший план виходять нові ключові питання. Головними системними ризиками фінансового сектору на сьогодні є висока частка держави в банківському секторі та рівень непрацюючих кредитів.

Націоналізація Приватбанку вирішила системну проблему, проте створила довгостроковий виклик, бо частка держави у банківському секторі сягнула 56% за чистими активами та 62% за депозитами населення. За останній рік поступ у реформуванні державних банків практично відсутній, а стратегічні засади, затверджені урядом, не виконуються. Операційна ефективність державних банків є вкрай низькою, дедалі більшу частину процентного доходу складають купонні платежі за ОВДП, якість кредитних рішень сумнівна, а чіткі бізнес-моделі до цього часу не розроблено. Відтак ключовим у реформуванні держбанків стає ухвалення закону, який запровадить незалежні наглядові ради та виведе банки зі сфери впливу політичних інтересів.

Висока частка непрацюючих кредитів (57% у квітні) є баластом для балансів банків. Обслуговування більшості цих кредитів уже ніколи не буде відновлено, тому їх доцільно повністю зарезервувати та списати. Для цього необхідно внести зміни в законодавство, щоб усунути негативні податкові наслідки для банків. Фінустановам слід активніше реструктурувати кредити добросовісним позичальникам, фінансовий стан яких відновлюється. Банки мають використовувати інститут фінансової реструктуризації, який повноцінно запрацював у березні. У II півріччі НБУ вимагатиме від банків розробити стратегію роботи з непрацюючими кредитами та встановить чіткі часові рамки її виконання.

Банківський сектор очікувано став прибутковим з початку 2017 року. Зростають чисті процентні доходи, оскільки фондування стає дешевшим, та чисті комісійні доходи, оскільки відновлюється попит населення й бізнесу на банківські послуги. Попри це, прибуток, отриманий цього року державними банками, можуть нівелювати додаткові відрахування в резерви у другому півріччі.

Карта ризиків банківського сектору

Кредитний ризик знижується повільно. Населення й бізнес поступово відновлюють платоспроможність, що дає змогу видавати нові кредити з низьким ризиком неповернення. Проте реструктуризація наявних непрацюючих кредитів проходить повільно, унаслідок чого ризики зберігаються.

Ризик достатності капіталу знизився завдяки націоналізації та докапіталізації Приватбанку. Ощадбанк та Укресімбанк також отримали додатковий капітал від уряду, оскільки якість їхніх активів знизилася після діагностичного обстеження. Приватні банки потребуватимуть незначного обсягу капіталу для завершення програм докапіталізації за результатами діагностичного обстеження.

Ризик ліквідності продовжував знижуватися завдяки тому, що продовжується приплив депозитів населення та суб'єктів господарювання до банківського сектору. Достатній рівень ліквідності дозволяє банкам надалі знижувати відсоткові ставки за депозитами.

Юридичний ризик за останні півроку збільшився через низку суперечливих судових рішень стосовно банків-банкрутів. Покращення законодавства незначні. Більшість необхідних для розвитку фінансового сектору законів залишаються без розгляду. Юридичний ризик найбільше перешкоджає банкам відновлювати кредитування.

Валютний ризик залишається помірним, адже більшість негативних наслідків девальвації гривні у кризовий період уже реалізовано. Водночас рівень доларизації активів та пасивів банків досі високий. Це створює потенційні ризики для фінансових установ та позичальників у разі девальвації.

Ризик прибутковості суттєво зменшився завдяки зростанню операційних доходів банків та суттєвому зниженню відрахувань до резервів. Приватний банківський сектор працюватиме прибутково у 2017 році, проте існують значні ризики прибутковості для державних банків.

Карта ризиків банківського сектору*

* Ризики представлені за шкалою від 0 до 10, де 10 – найвищий рівень ризику. Оцінка відображає очікуваний стан протягом наступних шести місяців.

Джерело: оцінки НБУ

Пояснення

Кредитний ризик – відображає перспективи зміни рівня негативно класифікованих кредитів у портфелях банків та необхідність додаткового формування резервів під такі кредити.

Ризик достатності капіталу – оцінку можливості виконання банками вимог регулятора щодо достатності капіталу.

Ризик ліквідності – здатність банків повною мірою та вчасно виконувати свої зобов'язання перед вкладниками та кредиторами.

Валютний ризик – ризик впливу тенденцій валютного ринку на фінансовий результат.

Ризик прибутковості – спроможність банків генерувати чистий прибуток.

Юридичний ризик – можливість банків ефективно використовувати юридичні інструменти для захисту власних інтересів.

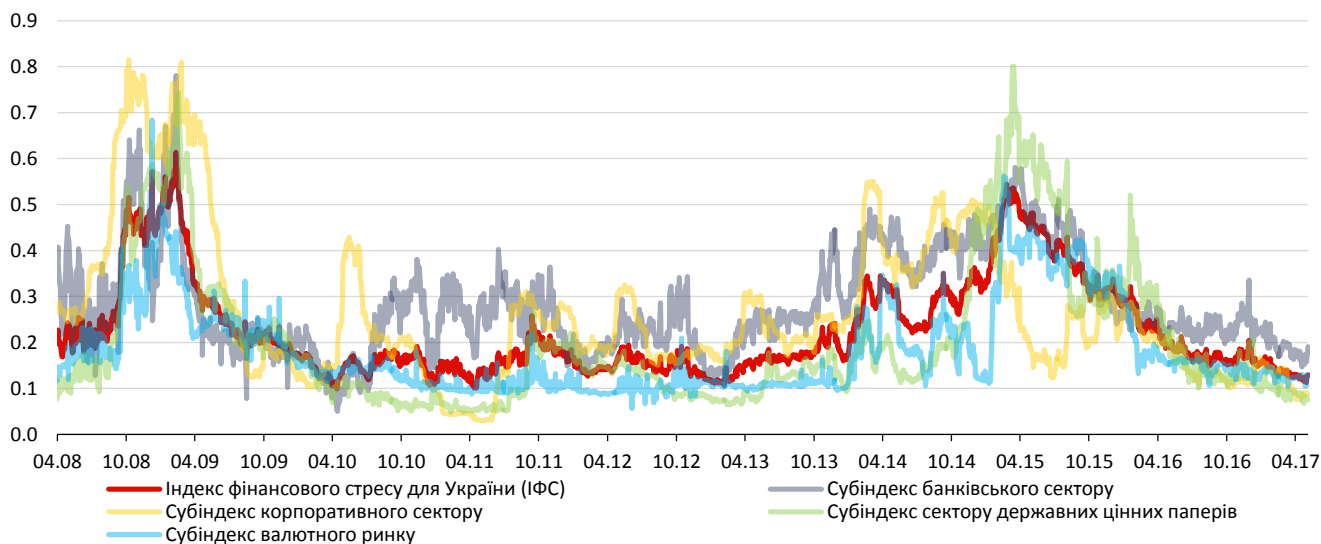

Індекс фінансового стресу

Джерело: НБУ

Індекс фінансового стресу (ІФС)¹ для України у 2014 – 2015 роках був високим через економічну кризу. Протягом усього минулого року він поступово знижувався та досягнув докризового рівня. Наприкінці року, після публікації попереднього Звіту ІФС незначно зріс на короткий період. Це було пов'язано із націоналізацією Приватбанку, що призвела до невизначеності та нестабільності на фінансових ринках, певного відтоку депозитів. До середини січня 2017 року ситуація нормалізувалася, а Індекс продовжив стійко знижуватися.

Джерело: НБУ

¹ Методику розрахунку Індeksu фінансового стресу для України описано у Звіті про фінансову стабільність за грудень 2016 року.

Зовнішні умови та ризики

Зовнішні умови та ризики

За останні півроку зовнішні ризики для фінансової стабільності в Україні в цілому знизилися. Світова економіка зростає динамічніше. Політична невизначеність у розвинутих країнах знизилася разом із геополітичними загрозами для України. Із отриманням безвізового режиму з ЄС та повною ратифікацією Угоди про асоціацію євроінтеграція України пришвидшиться. Ціни на продукцію гірничо-металургійного комплексу можуть знизитися, проте це очікування уже відображено у прогнозах НБУ. Зростання відсоткових ставок у світі також створює ризики для України, оскільки може спричинити зростання вартості обслуговування зовнішнього боргу. Ризики, пов'язані з конфліктом на Донбасі, залишаються на незмінному рівні.

Зростання світової економіки прискорюється.

У квітневому “Огляді світової економіки” МВФ прогнозує прискорення зростання глобального ВВП з 3.1% у 2016 році до 3.5% у 2017 році та 3.6% у 2018 році. Обсяги світової торгівлі виростуть, ризики для фінансової стабільності у світі знизяться.

Економіки країн-основних торговельних партнерів (ОТП) України надалі зростатимуть вищими темпами. Зважений індекс економік ОТП, який розраховує НБУ на основі оцінок МВФ, виріс на 2.0% у 2016 році і прискориться до 2.5% у 2017 році і 2.6% у 2018 році ([Інфляційний звіт, квітень](#)). Це сприятиме зростанню зовнішнього попиту на українські товари й послуги. Найбільший внесок у його приріст очікується від Індії (ВВП виросте на 7.2% у 2017 році) та Польщі (3.4%). Попит з боку Росії перестане знижуватися.

Геополітичні ризики для України знижуються

Результати цьогорічних виборів у Нідерландах та Франції вказують на те, що ізоляціонізм та популізм не домінуватимуть у Європі найближчими роками. Невизначеність із майбутньої зовнішньої політики ЄС знизилася. Періодичні спалахи євроскептицизму можливі, але поки що не чинитимуть вагомого впливу на інтеграційні процеси.

Поступово викристалізувалася позиція адміністрації Трампа щодо України. США твердо наполягають на відповідальності Росії за деескалацію конфлікту на Донбасі. Позиція сприятлива для України, бо зменшує ризики дальшого загострення військових дій. США змінили підходи до підтримки України, пропонуючи передусім кредити, а не безповоротну фінансову допомогу.

Конфлікт на Донбасі, імовірно, продовжить жевріти

Україна продовжує шукати механізми повернення контролю над НКТ. Виборчий процес у Франції та Німеччині зумовив тимчасову паузу в роботі “Нормандського формату”. Але результати виборів у Франції, соціопитування про рівень підтримки політичних сил у Німеччині та заяви нової президентської адміністрації США свідчать, що позиція міжнародних партнерів у конфлікті на Донбасі не погіршиться для України. Водночас політика РФ залишається незмінною: за допомогою замороженого конфлікту вона, найвірогідніше, продовжить підтримувати невизначеність в Україні. Це залишатиметься фактором ризику, що може стримувати притік іноземного капіталу в економіку.

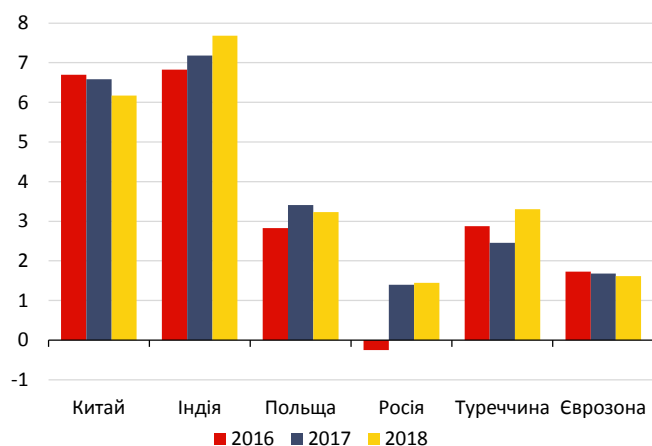
Нафтогаз переміг у першому раунді Стокгольмського арбітражу проти Газпрому

Арбітражний інститут торговельної палати Стокгольму у проміжному рішенні від 31 травня задовольнив позов Нафтогазу України до Газпрому стосовно скасування положення “бери або плати” при постачанні російського газу. Зустрічна вимога Газпрому до України про виплату понад 45 млрд. дол. США відкинута. Ціна спожитого російського газу з початку 2014 року повинна бути переглянута з урахуванням ринкових умов. Остаточне рішення у справі (у т. ч. умов транзиту) очікується до кінця червня. Рішення усуває значні потенційні ризики для фінансової стабільності з боку платіжного балансу та державних фінансів.

Ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на фінішній прямій

Результат виборів у Нідерландах мав прямий позитивний ефект для України. 30 травня верхня палата парламенту Нідерландів (за підсумками повторного голосування, необхідного після минулорічного референдуму) ратифікувала Угоду про асоціацію між Україною та ЄС. Тепер угода може стати чинною повністю. Затримка не впливала на розвиток економічних відносин між Україною та ЄС (економічна частина угоди почала діяти з 01.11.2014, зона вільної торгівлі – з 01.01.2016), але для продовження та пришвидшення процесів євроінтеграції потрібно, щоб запрацювала повноцінна угода. Для багатьох інвесторів вона може стати сигналом вкладати капітал в Україну з розрахунком на доступ до ринку ЄС.

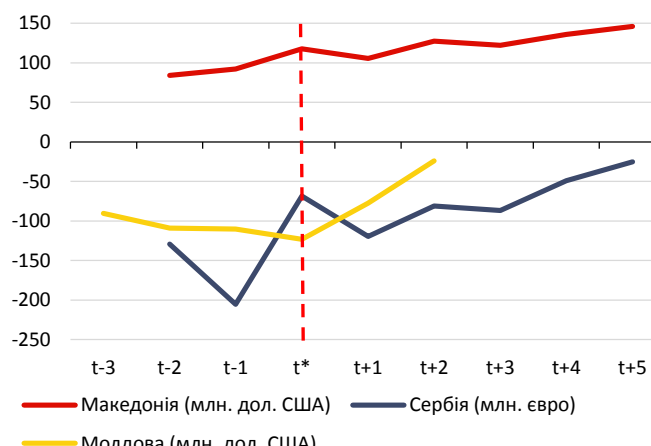
ВВП країн-основних торговельних партнерів, %*

* 2017–2018 рр. – прогноз МВФ.

Джерело: МВФ, World Economic Outlook, квітень 2017 року

Сальдо статті “Подорожі” платіжного балансу країн, які отримали безвізовий режим з ЄС

* Рік запровадження безвізового режиму.

Джерело: центральні банки країн

Україна отримала безвізовий режим із ЄС

11 червня запрацював безвізовий режим із Євросоюзом. Це значний стратегічний здобуток. Вигоди від нього будуть дуже вагомими, але країна отримуватиме їх поступово. Головна перевага – країна поглибить політичні, економічні, культурні зв'язки з ЄС, що матиме довготривалий вплив на розвиток економіки та фінансову стабільність.

Теоретичний ризик безвізу – погіршення рахунку поточних операцій через зростання кількості туристів до Європи. Проте досвід країн, які відносно нещодавно отримали безвізовий режим із ЄС (Сербія та Македонія наприкінці 2009 року, Молдова у квітні 2014 року), цього не підтверджує. Протягом перших 1-3 років сальдо за статтею “Подорожі” платіжного балансу покращилося, хоча це також значною мірою було обумовлено погіршенням економічної ситуації в цих країнах у момент запровадження безвізу.

Зростання трудової міграції українців до ЄС – більше уявний ризик. Запровадження безвізу не змінює правил працевлаштування громадян України в Євросоюзі. Для нелегальної трудової еміграції візи на практиці ніколи не були перешкодою, адже до Шенгенської зони завжди можна було потрапити, маючи туристичну візу.

Ціни на глобальних ринках активів ростуть, подекуди з'являються ознаки перегріву

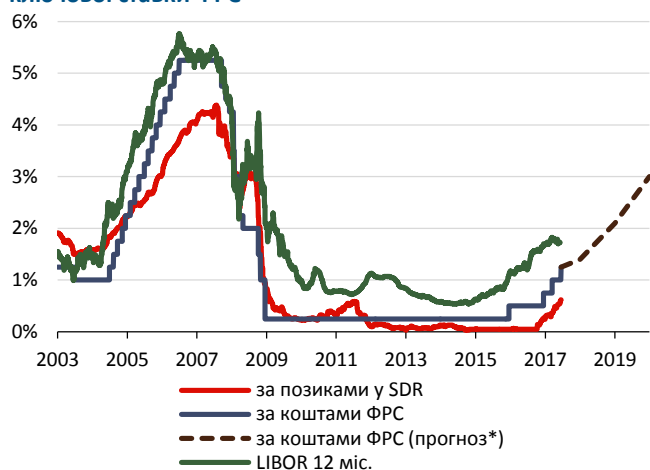
Пожвавлення глобального економічного зростання та зменшення політичної невизначеності у розвинутих країнах призвели до збільшення схильності до ризику серед глобальних інвесторів. Ціни на активи у світі ростуть. Індекси акцій деяких країн, наприклад США, Великобританії, Німеччини, Південної Кореї, Індії, Мексики, Індонезії, перебувають на історичних максимумах. За даними The Economist, ціни на житло ростуть у більшості провідних економік, а в деяких уже в півтора-два рази перевищують максимальні значення перед кризою 2008 – 09 рр.

Оптимізм інвесторів призводить до притоку капіталу на ринки, які розвиваються. За даними IIF, з початку року такі ринки, окрім Китаю, отримали чисті притоки портфельних інвестицій. Як наслідок, валюти багатьох економік, ринки яких розвиваються, у поточному році зміцнилися на 5 – 10% відносно долара США. Значною мірою це було забезпечено і послабленням долара до інших провідних валют. Однак інвестори діють вибірково, вкладаючи капітал лише в надійні та добре реформовані країни. Саме тому, наприклад, ринок акцій Угорщини на історичному максимумі, а України – не відновився й наполовину після падіння під час кризи.

Можливий перегрів ринків та економік призведе до зростання відсоткових ставок

Зростання на ринках активів не створює суттєвих загроз у перспективі кількох місяців, але якщо триватиме довше, то через кілька кварталів сформує цінові “бульбашки” в усьому світі. У США це поєднується з ознаками перегріву економіки: безробіття на рівні нормального, а інфляція поступово виходить за межі довгострокової цілі 2%. Федеральна резервна система (ФРС) почала поступово підвищувати відсоткові ставки. Учасники ринку прогнозують, що до кінця 2019 року ключова ставка ФРС виросте на 200 б.п. ЄЦБ завершив цикл пом'якшення монетарної політики; проте, зважаючи на низьку інфляцію в Єврозоні, суттєве підвищення ключових ставок найближчим часом не очікується.

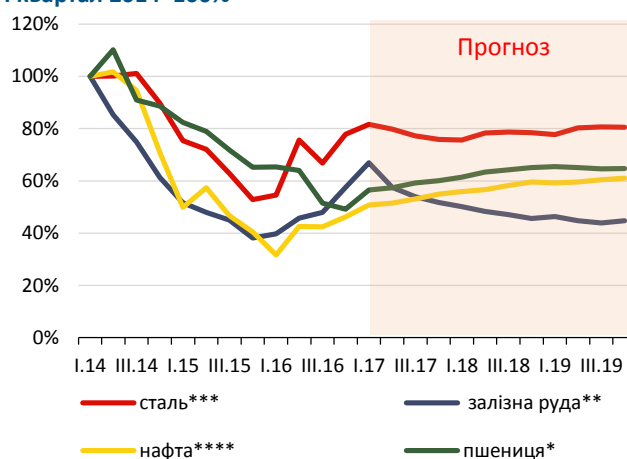
Відсоткові ставки у доларах США та прогноз зростання ключової ставки ФРС

* Середнє значення прогнозу від березня 2017 року.

Джерело: ФРС США, Федеральний банк Сент-Луїса

Індекси світових цін на нафту, чорні метали зернові, I квартал 2014=100%

* Середнє за квартал; ** залізорудний концентрат, Китай (CFR Tianjin port); *** ціна на квадратну заготовку, FOB Ukraine; **** сорт Brent, середня за квартал.

Джерело: НБУ (Інфляційний звіт, квітень 2017)

Із зростанням ключової ставки ФРС, імовірно, збільшаться і премії за ризик інвестування в ринки, які розвиваються. Вартість запозичень для перехідних економік зростає. Для України це означає вищу вартість зовнішніх запозичень, зокрема від міжнародних фінансових інституцій. Ідеться як про нові позики, так і про частину наявних (близько 12% від державного та гарантованого боргу), вартість яких прив'язана до LIBOR та інших плаваючих відсоткових ставок. Це створює помірні ризики як для бюджету та платіжного балансу, так і для фінансової стабільності в цілому.

Динаміка цін на світових товарних ринках відповідає очікуванням НБУ

Ринкова вартість енергоносіїв залишається на відносно стабільних рівнях, досягнутих наприкінці минулого року. Її підтримує травневе рішення країн ОПЕК зберегти встановлені обмеження видобутку нафти протягом наступних 9 місяців. Водночас збільшення видобутку нафти в США утримує ціни від дальшого зростання і дедалі більше тисне на них униз. Ціни на продукцію гірничо-металургійного комплексу з початку року знижуються (для залізної руди – на понад 20% у травні), однак залишаються вищими порівняно з минулим роком. Більшість аналітиків прогнозують збереження поточних цін у середньостроковій перспективі.

У першому півріччі ціни на основні експортні продукти сільського господарства залишалися приблизно на незмінному рівні, дещо відновившись після помітного падіння в середині минулого року. В цілому світові ціни на зернові та олійні перебувають на низьких історичних рівнях. Базовий сценарій НБУ передбачає, що надалі ціни на експортну агропродукцію принаймні не знижуватимуться. Очікується, що заморозки у квітні та травні не матимуть значного впливу на урожай зернових та надходження від експорту.

Грошові перекази трудових мігрантів з Росії зменшилися

Перекази з Росії скоротилися як в абсолютному виразі (у 2016 році удвічі відносно 2014 року), так і відносно всіх трансфертів (з 36% у 2014 році до 22% торік). Причинами цього стали скорочення числа українських трудових мігрантів в Росії, спад російської економіки; іншим чинником є переселення окремих сімей із зони АТО до РФ. Таким чином реалізувався ризик, на який вказано у першому звіті.

Рада національної безпеки й оборони України запровадила санкції проти російських платіжних систем і заборонила їх використання в Україні. У відповідь Росія заборонила використовувати міжнародні платіжні системи для переказів в Україну. Обидва заходи матимуть обмежений макроекономічний ефект: за оцінками НБУ, перекази будуть надходити іншими каналами (через банківську систему, готівкою, через треті країни).

Внутрішні умови та ризики

Макроекономічні умови та ризики

Припинення торгівлі із неконтрольованими територіями та “націоналізація” бойовиками українських підприємств призвели до тимчасових утрат у темпах зростання ВВП. Тим не менше, додаткові ризики для фінансового сектору від припинення торгівлі із НКТ є помірними. Головними стають середньострокові ризики для фінансової стабільності, пов’язані з суттєвим дефіцитом рахунку поточних операцій та значними виплатами зовнішнього держборгу з 2019 року. Для їх усунення вкрай важливо продовжувати співпрацю з МВФ та забезпечити відновлення притоку ПІІ та боргового капіталу із зовнішніх ринків.

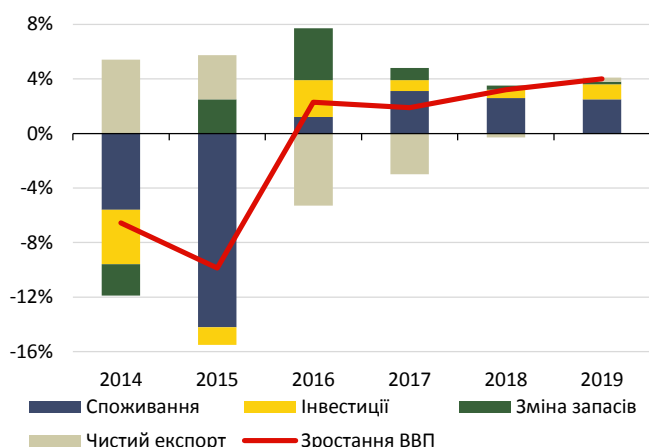
Припинення торгівлі із НКТ має негативні економічні наслідки

15 березня Рада національної безпеки та оборони (РНБО) ухвалила рішення припинити вантажообіг з неконтрольованими територіями. За оцінками НБУ, припинення торгівлі із НКТ призведе до втрати 1.3 в. п. у прирості ВВП (частково буде компенсовано завдяки кращим зовнішнім умовам) та зростання дефіциту поточного рахунку на 1.8 млрд. дол. США до 4.3 млрд. дол. США за 2017 рік. Найбільше втратять гірничо-металургійний комплекс та енергетика.

Частина втрат, пов’язана із “націоналізацією” бойовиками виробничих потужностей на НКТ, буде незворотна, проте втрати, пов’язані із перебоями з постачанням сировини, будуть з часом компенсовані. Для цього доведеться переорієнтуватися на інших постачальників та наростити виробництво на контрольованій території. Це потребуватиме інвестицій у розвиток логістики й розширення виробничих потужностей та може призвести до зростання собівартості продукції деяких підприємств.

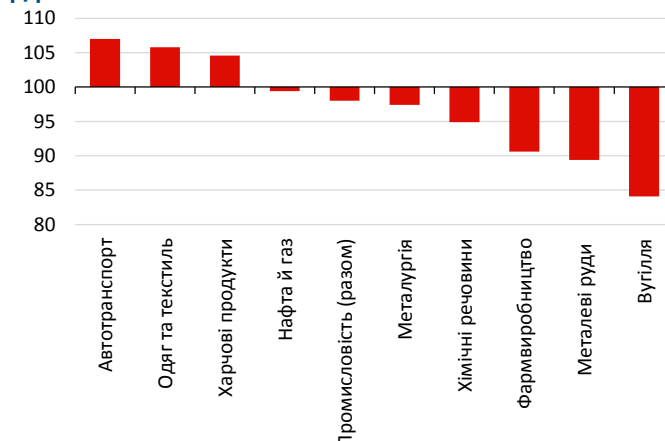
Негайний вплив припинення торгівлі із НКТ та захоплення українських підприємств на фінансову стабільність був помірним, проте ризики зберігатимуться до кінця року і у першу чергу будуть пов’язані із зростанням дефіциту поточного рахунку платіжного балансу та можливим тиском на курс гривні. Банківський сектор не зазнає прямих збитків – практично усі кредити підприємствам з виробничими потужностями на окупованих територіях зарезервовані належним чином. Тим не менше, більш повільне економічне зростання негативно позначиться на темпах відновлення платоспроможності та нормалізації боргового навантаження ряду великих позичальників банків.

ВВП за категоріями кінцевого використання, в. п.

Джерело: НБУ

Індекси промислової продукції у січні–квітні 2017 року, р/р

Джерело: ДССУ

Низькі валютні надходження від зовнішніх запозичень та ПІІ створюють ризики

Після різкого скорочення дефіциту поточного рахунку платіжного балансу протягом 2014 – 2015 років на тлі різкої девальвації гривні та зниження внутрішнього попиту, тенденція змінилася, і дефіцит сягнув 4.1% ВВП у 2016 році. Зростання дефіциту відбулося через стрімке відновлення інвестиційного попиту, а також падіння експорту, викликане волатильністю цін на сировинних ринках та торговельно-транзитними

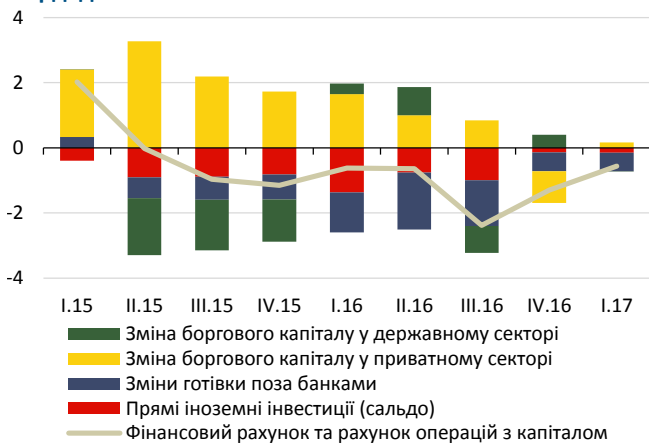

обмеженнями з боку Росії. За прогнозами НБУ дефіцит поточного рахунку зберігатиметься на рівні понад 4.0 млрд. дол. США протягом кількох найближчих років. Скорочення дефіциту найближчими роками практично неможливе. Питання фінансування дефіциту поточного рахунку стає ключовим – економіка потребуватиме сталого притоку боргового капіталу в приватний сектор та/або ПІІ для збереження збалансованості валютного ринку та стабільності обмінного курсу.

Протягом останніх п'яти кварталів дефіцит поточного рахунку перекиривався значною мірою за рахунок скорочення готівкової валюти поза банками. Інші джерела притоку були менш помітними (притік ПІІ переважно був результатом конвертації зовнішніх боргів банків у капітал). Потенціал повернення готівкової валюти до банківського сектору залишається значним. Проте це джерело дуже залежить від настроїв та очікувань населення і є нестійким. Тому відновлення притоку іноземного капіталу (кредитів та ПІІ) до корпоративного сектору є ключовою складовою забезпечення фінансової стабільності в середньостроковій перспективі.

Інтерес іноземних інвесторів до України відновлюється, що засвідчено успішним залученням коштів компаніями Кернел та МХП. Серед ключових перешкод, що стримуватимуть притік боргового капіталу та ПІІ – повільні темпи структурних реформ, проблеми із захистом прав власності та інтересів інвесторів у судах. Інша значима проблема – низька прозорість та негативна кредитна історія більшості бізнесів, що унеможлиблює їхню ефективну роботу із іноземним інвестором. Зростанню інвестицій могла би також сприяти активна приватизація. Адміністративні обмеження на валютному ринку, що були запроваджені у розпал кризи, теж ускладнюють роботу інвесторів, тому НБУ планує їх і надалі поступово пом'якшувати. Зокрема, серед пріоритетів – скасування обмежень, пов'язаних з ПІІ.

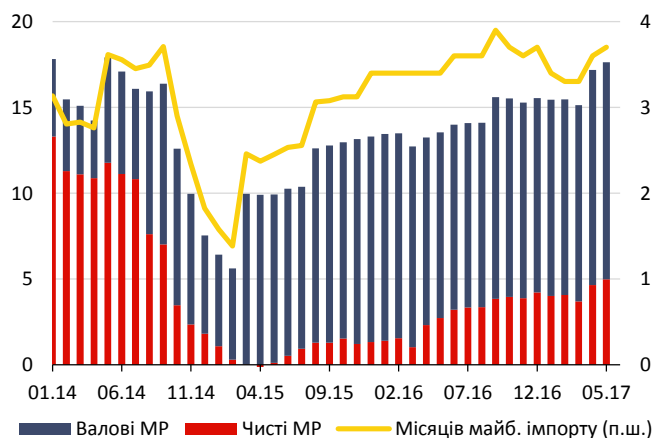
Рахунок фінансових операцій та операцій з капіталом, млрд. дол. США*

* Від'ємне значення – притік капіталу.

Джерело: НБУ

Валові та чисті міжнародні резерви, млрд. дол. США

Джерело: НБУ

Програма з МВФ залишається критичним фактором фінансової стабільності

Після вирішення нагальних питань фінансового сектору, зокрема націоналізації Приватбанку, фокус програми МВФ зміщується в бік структурних реформ. Для отримання наступного траншу фонду Україна має забезпечити реформу системи пенсійного забезпечення, зробити кроки до запуску ринку сільськогосподарських земель, відновити приватизацію державних підприємств та посилити боротьбу з корупцією.

Актуальність програми МВФ залишається високою, зважаючи на значні середньострокові ризики, зумовлені суттєвими виплатами за державним зовнішнім боргом із 2019 року. Значні затримки із реалізацією пакету реформ та втрата динаміки співпраці із МВФ обмежить доступ держави на міжнародні ринки капіталу та унеможливить вчасне та повне обслуговування державного зовнішнього боргу. Це створить ризики нової хвилі девальвації гривні та втрати міжнародних резервів НБУ.

Фіскальний сектор та пов'язані ризики

У поточному році факторами підвищених витрат державного сектору можуть стати суттєве зростання пенсій, високі видатки на житлові субсидії та потреби держбанків у докапіталізації. Розпочинається реформування пенсійної системи для зменшення дефіциту Пенсійного фонду та створення більш справедливої системи виплат. Щоб втримати витрати на житлові субсидії населенню в поміркованих рамках, необхідно вдосконалити систему їх надання. Квазіфіскальний дефіцит поки не вдалося звести до нуля, у найближчому майбутньому його розмір визначатимуть потреби Приватбанку в докапіталізації. Місцеві та державний бюджети продовжують нерівномірно витрачати кошти, що створює ризики ліквідності для банківського сектору.

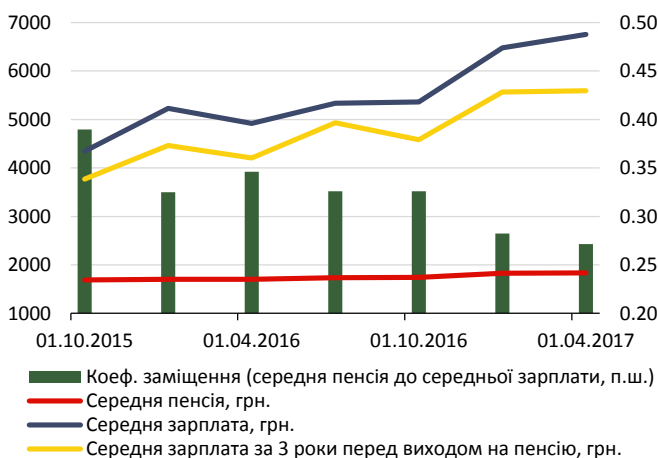
Фіскальна політика стримана, однак ризики зберігаються

Торік дефіцит зведеного бюджету становив 2.3%. Він зріс порівняно з 2015 роком, але був помітно нижчим від запланованого й від граничної межі, зафіксованої у програмі МВФ. Дотепер усі нововведення уряду, наприклад підняття мінімальної заробітної плати (МЗП), не призвели до розширення фіскального дефіциту. Якщо такий підхід збережеться, то, за оцінками НБУ, до 2019 року дефіцит зведеного бюджету скоротиться майже до 2%. Однак ризики для досягнення цієї цілі значні. Найбільша загроза – популістські ініціативи політиків перед виборами 2019 року не підкріплені доходами держави. Серед інших ризиків – нереформована пенсійна система та затратна система субсидій на житлово-комунальні послуги (ЖКП).

Необхідна пенсійна реформа, яка зменшить дефіцит ПФУ й ризики для бюджету

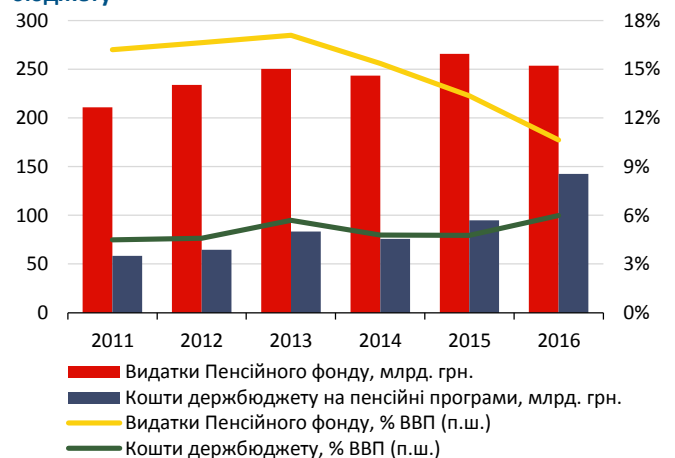
Нинішня пенсійна система є хронічним джерелом ризиків для фінансової стабільності. Середній розмір пенсії в Україні – один із найнижчих у Європі. Але видатки Пенсійного фонду України (ПФУ) у пропорції до ВВП – одні з найвищих. Перерахування з бюджету до ПФУ торік становили близько 6% ВВП. Навантаження пенсіонерів на платників єдиного соціального внеску (ЄСВ) також високе: на початок цього року в Україні зайняте населення у віці 15 – 70 років становило близько 16.1 млн. осіб, платників ЄСВ нараховувалося лише 12.8 млн., а число пенсіонерів – 11.9 млн. Неприятлива демографічна ситуація та значна частина тіньової економіки можуть не тільки надовго законсервувати наявні диспропорції, а й збільшити їх. Це створює високі ризики для фінансової стабільності як у короткостроковому періоді, так і на тривалу перспективу.

Середні зарплати та пенсії в Україні в 2015 – 2017 рр.

Джерело: ПФУ, ДССУ

Фінансування пенсій з Пенсійного фонду та державного бюджету

Джерело: ПФУ, ДССУ

Із початку минулого року ставку ЄСВ уніфіковано та знижено до 22%. Це збільшило доходи населення і бізнесу, але не призвело до детінізації зарплат і економіки в очікуваних масштабах. Тому надходження до соціальних фондів знизилися, а власні надходження ПФУ торік покривали менше половини загальних видатків на пенсійні

виплати. Із початком 2017 року запрацювало ще одне нововведення: МЗП підвищили удвічі. Завдяки цьому та іншим факторам за січень – травень надходження від ЄСВ зросли на 34% р/р. Якщо така динаміка збережеться, то за результатами року ПФУ отримає додатково близько 42 млрд. грн. Це знизить дефіцит фонду, але не усуне його: для цього потрібна учетверо більша сума.

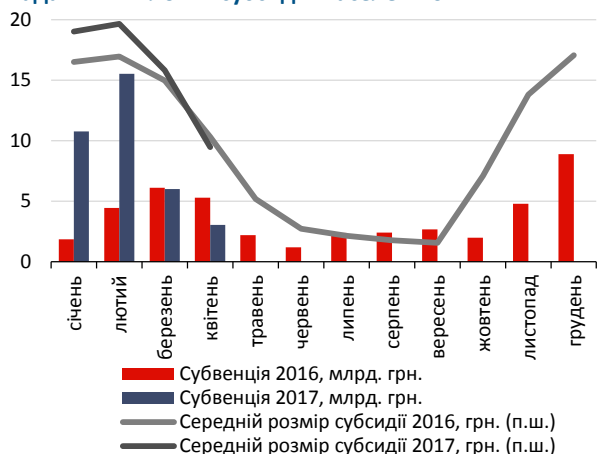
На сьогодні уряд зосереджений на реформуванні пенсійного законодавства. Зміни торкнуться розміру та принципів нарахування пенсій та страхового стажу, необхідного для виходу на пенсію. Такий підхід не вирішить проблему повністю у короткостроковій перспективі. Тим не менше, пенсійна реформа, запропонована урядом, – хороша відправна точка для того, щоб збалансувати пенсійну систему й нівелювати ризики для фінансової стабільності.

Система субсидій чинить надмірний тиск на бюджет і потребує вдосконалення

У 2017 році потреба у видатках на фінансування субсидій населенню на оплату ЖКП значно перевищує закладені у бюджеті показники. Із запланованих на рік коштів 75% витрачено вже за перші чотири місяці. Навіть якщо у травні – грудні витрати збережуться на рівні минулорічних, то це потребуватиме додаткових ресурсів у розмірі принаймні 0.5% ВВП. Наявна система субсидій занадто витратна й потребує вдосконалення, зокрема з урахуванням фактичного споживання послуг ЖКГ. Підтримку держави часто отримують ті, хто не потребує її. Наприклад, до зловживань вдаються люди, які мають високі доходи в тіньовому секторі економіки, хоча, за офіційними даними, отримують тільки МЗП.

Щоб послабити навантаження на бюджет, КМУ з 1 травня знизив соціальні нормативи використання газу, теплової та електричної енергії. До кінця липня 2017 року у планах уряду – перегляд інших параметрів системи субсидій, щоб підвищити її адресність.

Розмір субсидій та субвенції місцевим бюджетам для надання житлових субсидій населенню

Джерело: ДКСУ, ДССУ

Бюджетні розрахунки за надані домогосподарствам житлово-комунальні послуги

* Включаючи заборгованість минулих періодів.

Джерело: ДССУ

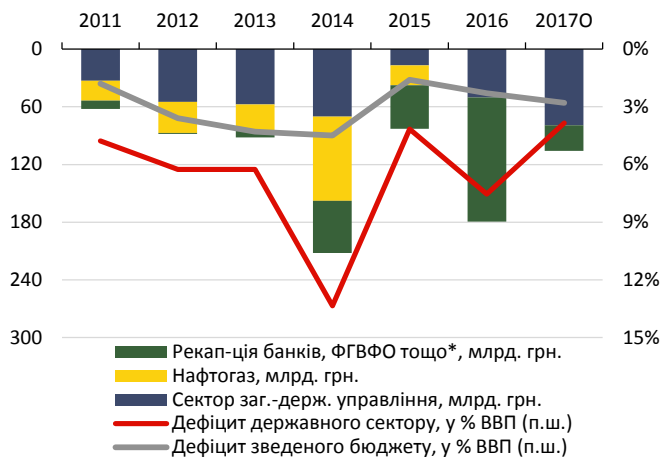
Квазіфіскальний дефіцит зберігається

Подолати квазіфіскальний дефіцит поки не вдалося. Як очікувалося, на докапіталізацію Ощадбанку та Укресімбанку у 2017 році витрачено 16.6 млрд. грн. (менше 1% ВВП). Але після переходу Приватбанку в державну власність відновлення його фінансової стійкості потребує додаткових коштів. Торік держава витратила на це 107 млрд. грн., цього року – 9.8 млрд. грн. Надалі Приватбанк потребуватиме додаткових вливань для доведення адекватності капіталу до 7% на 1 січня 2018-го та 10% на 1 січня 2019 року. Тому незначний обсяг квазіфіскального дефіциту збережеться на наступний рік. У середньостроковому періоді завдяки зваженішій кредитній політиці державні банки повинні поліпшити результати своєї діяльності і більше не потребуватимуть фінансової підтримки.

До переходу Приватбанку в державну власність НБУ поступово зменшував свій портфель ОВДП. Проте наприкінці 2016 року Національний банк був змушений монетизувати частину держоблігацій, випущених для докапіталізації Приватбанку. Це дало змогу останньому відновити ліквідність, сформувати обов'язкові резерви та поповнити каси й банкомати. Значного впливу на фінансовий ринок ця операція не мала. НБУ не має намірів збільшувати в подальшому свій портфель ОВДП і здійснюватиме операції на вторинному ринку виключно для досягнення цілей монетарної політики.

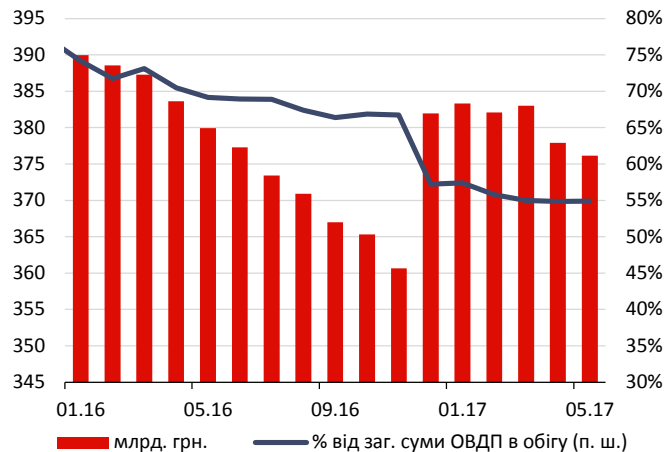
Складові дефіциту державного сектору

* В 2017 – фактична сума станом на кінець травня.

Джерело: МФУ, розрахунки НБУ

Портфель ОВДП на балансі НБУ

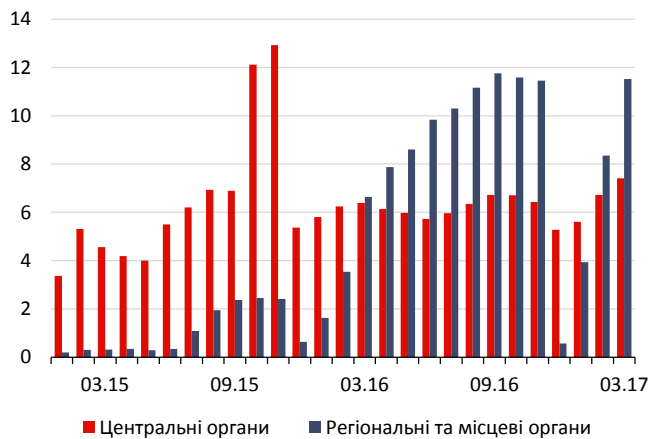

Джерело: НБУ

Місцеві та центральні бюджети витрачають кошти неритмічно, що створює ризики

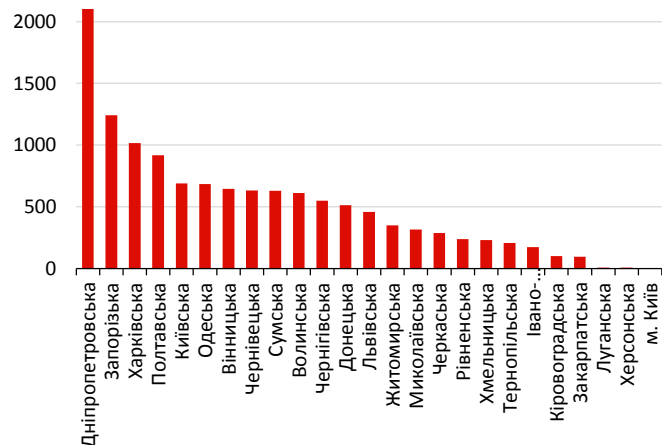
У результаті децентралізації місцеві органи влади отримали більше коштів для фінансування поточних та капітальних витрат. У минулому Звіті НБУ звертав увагу на те, що невелика кількість проектів та повільне їх затвердження призводять до того, що місцеві органи влади освоюють лише невелику частину зазначених коштів. Решта осідає на депозитах у державних банках. За півроку після виходу попереднього звіту ситуація принципово не змінилася, а обсяги розміщених у банках коштів і далі зростають. Зберігається практика концентрованого витрачання коштів протягом короткого періоду часу, що створює ризики для банківського сектору та валютного ринку.

Залишки коштів органів державного управління в банках, млрд. грн.

Джерело: НБУ

Кошти місцевих бюджетів, розміщені на депозитних рахунках банків за регіонами, на 01.06.2017, млн. грн.

Джерело: ДКСУ

Реальний сектор та пов'язані ризики

Торік фінансовий стан більшості українських компаній зміцнівся. Але у 2017 році ситуація в реальному секторі погіршилася. Обсяги промислового виробництва падають унаслідок блокади НКТ, до того ж розпочалося зниження світових цін на сировинні товари, передусім на сталь та залізну руду. Металургія та суміжні галузі перебувають у групі найвищого ризику. Холодна весна негативно вплине на обсяги виробництва сільського господарства та харчової промисловості. Водночас перспективи для розвитку з'являються в машинобудуванні, легкій промисловості і видобуванні газу. Отримавши торік вищі прибутки, підприємства відновили інвестиційну діяльність – ця тенденція перейшла й у 2017 рік.

Торік показники реального сектору помітно покращилися

У 2016 році реальний сектор значно поліпшив фінансовий стан у порівнянні з 2014 – 2015 роками. За три квартали сукупна рентабельність за EBITDA українських компаній становила 10% після 3% у 2014 та 6% – у 2015-му². У переважній більшості галузей прибуток до оподаткування зріс (або зменшився збиток) завдяки стабільності обмінного курсу, відсутність якої була головним фактором збитків протягом кризи через курсові різниці. Частка прибуткових підприємств у 2016 році зросла в більшості базових галузей.

Збитки в будівництві зменшилися завдяки зростанню будівельної активності: у сегменті промислових будівель обсяг виробництва торік зріс на 17.4% р/р, також зросли темпи ремонту доріг і спорудження житла. Прибутки транспортної галузі збільшилися в результаті підвищення тарифів на перевезення вантажів і транспортування газу та зростання обсягів транзиту російського газу. Збитки у виробництві та розподілі електроенергії торік скоротилися завдяки тому, що тарифи на електроенергію зросли.

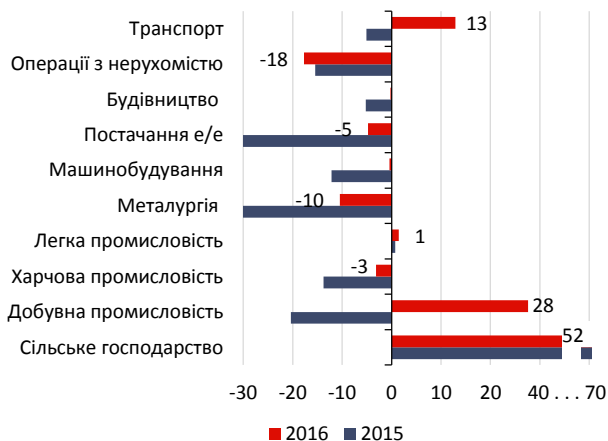
Частка прибуткових підприємств

За фінансовим результатом до оподаткування.

Джерело: ДССУ, НБУ

Фінансовий результат до оподаткування, млрд. грн.

Дані за 2016 попередні. Можливе уточнення.

Джерело: ДССУ, НБУ

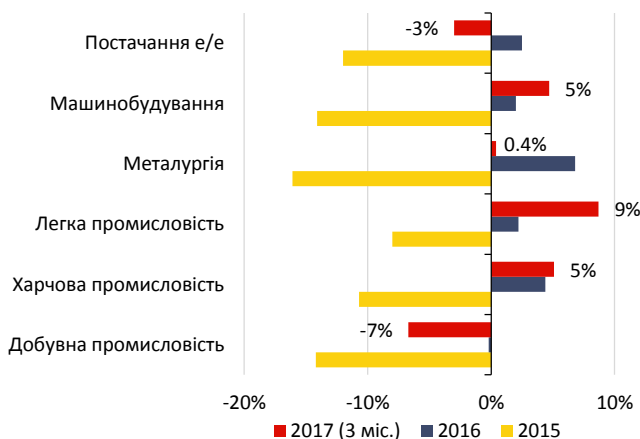
Блокада НКТ та падіння світових цін на сировину – головні ризики сектору

На початку 2017 року ризики для реального сектору суттєво зросли через загострення ситуації в НКТ. Через обстріли регулярно призупиняли роботу підприємства, розташовані неподалік окупованої території. У березні українські підприємства в НКТ захопили терористи, а РНБОУ запровадила блокаду торгівлі з окупованими територіями. Як наслідок у I кварталі скоротилося виробництво в металургії та вуглепромі, в яких найвища частка розташованих на окупованих територіях підприємств, а також у суміжних галузях – видобуванні руди, виробництві електроенергії. У II кварталі ситуація і далі погіршувалася: падіння промислового виробництва у квітні прискорилося до 6.1% р/р.

² Детальніше про фінансові показники окремих галузей у 2013 – першому півріччі 2016 див. Звіт про фінансову стабільність за грудень 2016 року.

Індекси промислової продукції, % р/р

Джерело: ДССУ, НБУ

Індекси окремих видів промислової продукції за 3 місяці 2017 року, % р/р

Джерело: ДССУ, НБУ

Додаткове джерело ризику для металургії та суміжних галузей – нестабільна робота Авдіївського коксохіму. Підприємство, на яке припадає більше 20% виробництва коксу (від чого залежить виробництво чавуну, меншою мірою – сталі), розташоване близько до зони бойових дій, тому часто зазнає проблем із логістикою та самим виробництвом. Перебої в його роботі суттєво впливають на результати діяльності кількох галузей.

Зростання цін на електроенергію дало змогу підприємствам галузі у I кварталі збільшити дохід на 29% р/р попри те, що обсяг виробництва знизився на 5%. Необхідність припинення постачання антрациту з окупованих територій, а в перспективі – і з Росії змусить підприємства шукати нових постачальників сировини за кордоном. Тому існує висока ймовірність того, що тарифи на електроенергію надалі зростатимуть, щоб компенсувати вищу вартість імпортного вугілля для теплових електростанцій. Отже, блокада НКТ може невдовзі опосередковано негативно впливати на інші галузі економіки.

Зважаючи на ці ризики, основне завдання підприємств металургійної та суміжних галузей на 2017 рік – переорієнтуватися на закордонних (крім Росії) постачальників вугілля й коксу (для мінімізації ризику зупинки Авдіївського коксохіму) та активніше запроваджувати технології, що допоможуть знизити споживання вугілля.

Названі ризики для металургії та пов'язаних з нею галузей підсилює зміна тенденцій на світових ринках сировини. Залізна руда на китайському ринку в березні – травні подешевшала більше, ніж на третину, до 58 дол. США за тону, прогнози до кінця року песимістичні – близько 40 – 45 дол. США/т.

Ризики в сільському господарстві та харчопромі зросли через холодну весну

У 2017 році врожаї будуть нижчими, ніж торік через квітневі та травневі заморозки. Це основна причина ризиків для сільського господарства та частково – харчової промисловості. Додатковий ризик для харчової промисловості – потенційне скорочення експорту олії як результат скорочення посівних площ під соняшник в Україні та падіння обсягів продажів в Індію, котра знизилася імпортні мита на соняшник, та Китай (на ці дві країни припадає 45% експорту української олії).

Торік через санкції з боку Росії на ринку України спостерігався надлишок продукції харчопрому з Туреччини, що призвело до надмірної конкуренції з внутрішніми товаровиробниками. Цього року конкуренція послабилася: постачання турецьких продуктів харчування до РФ потроху відновлюється транзитом через Білорусь.

Легка промисловість має певний потенціал зростання

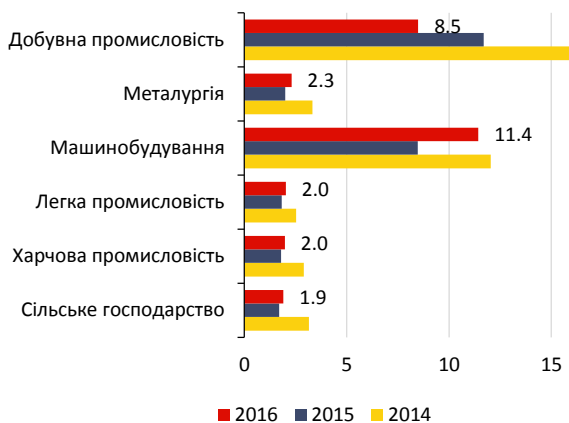
Потенціал до нарощування обсягів виробництва за рахунок імпортозаміщення та зростання експорту має легка промисловість: відносно невеликі виробничі витрати, зокрема на оплату праці, роблять цей сектор дедалі більш конкурентоспроможним. У 2016 році експорт товарів легкої промисловості збільшився на 7% р/р, 90% експорту потрапляє на європейський ринок (+9% р/р).

Експорт товарів за секторами, млрд. дол. США

Джерело: ДССУ, НБУ

Імпорт товарів за секторами, млрд. дол. США

Джерело: ДССУ, НБУ

Машинобудування та видобуток газу – перспективні сектори

Блокада НКТ майже не справила негативного впливу на машинобудування, крім виробництва гірничо-шахтного обладнання. В інших сегментах більшість ризиків, зокрема розрив економічних відносин з Росією, реалізувалася ще у 2014 – 2015 роках. Наразі виробництво в машинобудуванні поступово відновлюється: торік воно збільшилося на 2% р/р, а в I кварталі 2017 року – на 4.7% р/р.

Лідери за темпами зростання виробництва, р/р

Джерело: ДССУ, НБУ

Лідери та аутсайдири у промвиробництві (2016 до 2013)

Джерело: ДССУ, НБУ

Перспективи зростання є у виробників сільгосптехніки та відповідних комплектуючих. Це один із небагатьох сегментів, де обсяги виробництва перевищують докризові. У середньостроковому періоді можна очікувати позитивної динаміки металургійного та гірничого машинобудування: металургійні компанії модернізуватимуть виробництво, аби скоротити витрати і знизити залежність від імпортованої сировини. Завдяки капіталовкладенням "Укрзалізниці" продовжує зростати виробництво вагонів, але обсяги в абсолютному вимірі вкрай низькі, близько 15% від докризових. Утім, цей сектор може отримати додатковий імпульс, якщо Росія здійснить наміри вивести з України власний парк вагонів.

Видобування природного газу – також перспективна галузь. Наприкінці минулого року ставку рентної плати за користування надрами для видобування газу було зменшено майже вдвічі порівняно з докризовим рівнем (базова – 28%), а більшість родовищ розташована поза зоною бойових дій чи окупованими територіями.

Непрацюючих кредитів найменше в легпромі, транспорті і сільському господарстві

Перехід на нову методологію розрахунку непрацюючих кредитів не мав значного впливу на розмір та частку NPL у більшості галузей промисловості. Найбільший приріст непрацюючих кредитів припав на сектор торгівлі (з 21% до 65%): до нього належить більшість неопераційних компаній, кредити яким визнано NPL через відсутність коштів.

Загалом частка непрацюючих кредитів серед підприємств реального сектора в березні становила 46% (без урахування NPL Приватбанку). Це на 6 в. п. більше, ніж на початок року, до зміни методики розрахунку. Найменші частки в легкій промисловості, транспорті, сільському господарстві, найбільші – у будівництві та металургії.

Непрацюючі кредити нефінансових компаній, березень 2017 року

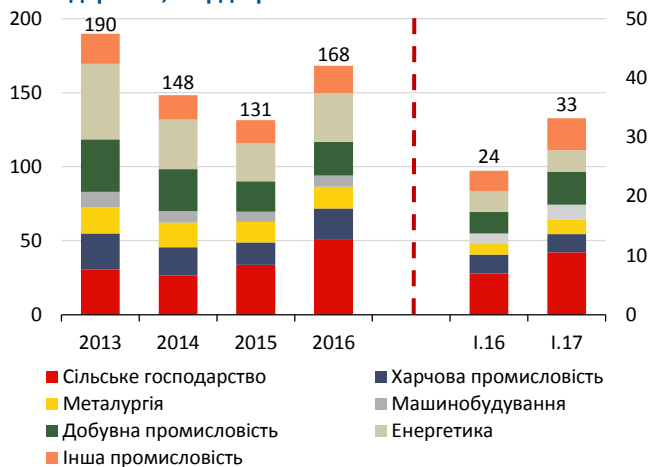
Джерело: НБУ

Капітальні інвестиції зростають здебільшого за рахунок власних коштів підприємств

Отримавши вищі прибутки, підприємства активізували інвестиційну діяльність. Торік капітальні інвестиції зросли на 18% р/р, у I кварталі 2017 року – на 21% р/р. Цього року найвищі темпи зростання зафіксовано в добувній промисловості і сільському господарстві – 50% та 61% р/р відповідно. Головним джерелом фінансування інвестицій є власні кошти підприємств. Водночас частка кредитних коштів у капіталовкладеннях скоротилася з 14% у 2013 році до 5% у I кварталі 2017 року. Цього року прибутки у важкій промисловості і сільському господарстві, імовірно, дещо знизяться. Однак скорочення буде тимчасове, відтак компанії не заморожуватимуть уже розпочаті інвестиційні проекти, а продовжать фінансувати їх, залучаючи позикові кошти, насамперед банківські кредити.

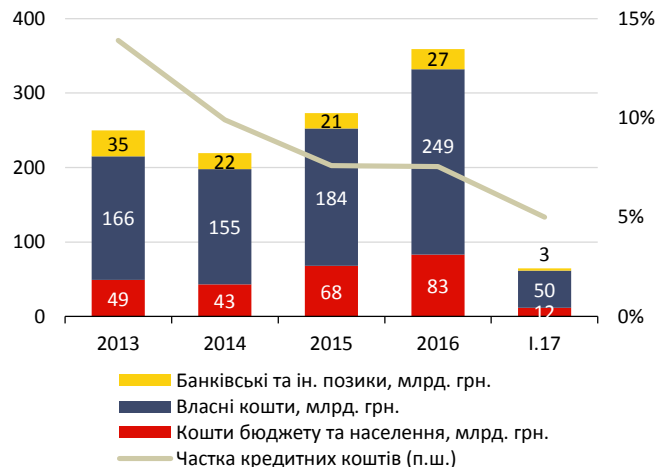
Капітальні інвестиції в промисловості і сільському господарстві*, млрд. грн.

*У співставних цінах 2016 року.

Джерело: ДССУ, НБУ

Джерела фінансування капітальних інвестицій

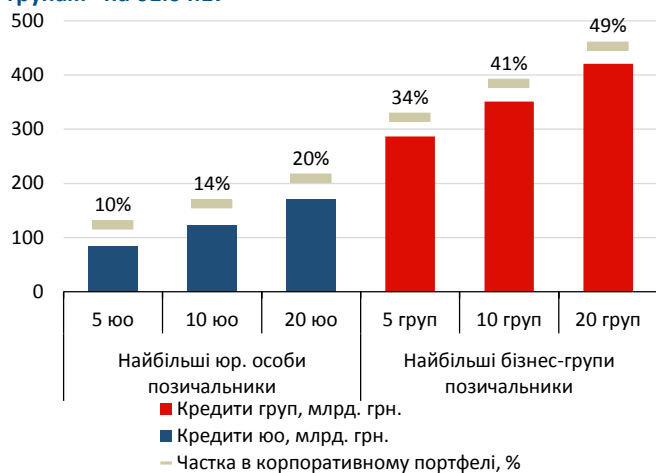
Джерело: ДССУ, НБУ

Вставка: Концентрація кредитів – ризики потребують посиленого контролю

Українська банківська система характеризується вкрай високою концентрацією кредитів, що створює істотні ризики для фінансових установ. Проблеми окремих фінансово-промислових груп у такому разі мають суттєвий вплив на ліквідність та платоспроможність усього сектору. Ризики високих кредитних концентрацій значною мірою реалізувалися протягом кризи 2014 – 2016 років. Державні банки зазнали найбільш суттєвих збитків через високі концентрації.

20 найбільших груп позичальників, що об'єднують приватні компанії, контролювані спільними власниками, займають 49% валових та 32% чистих (після вирахування резервів) корпоративних банківських кредитів. В Україні найбільші групи позичальників є бізнес-групами зі складною, часто непрозорою структурою, спільним бенефіціаром та, як правило, активами в кількох галузях. Зв'язки між компаніями бізнес-групи зазвичай нестійкі: групи регулярно створюють нових юридичних осіб, можуть переводити центр операційної діяльності та фінансові потоки з однієї компанії на іншу тощо. Кредитування учасників таких груп створює підвищені ризики як для окремих банків, так і для системи, адже фінансові труднощі в одному з напрямків бізнесу у багатьох випадках призводять до припинення обслуговування боргів усієї групи.

Валові кредити найбільшим окремим позичальникам та групам* на 01.04.17

* Тільки групи приватних компаній.

Джерело: НБУ

Чисті кредити найбільшим окремим позичальникам та групам* на 01.04.17

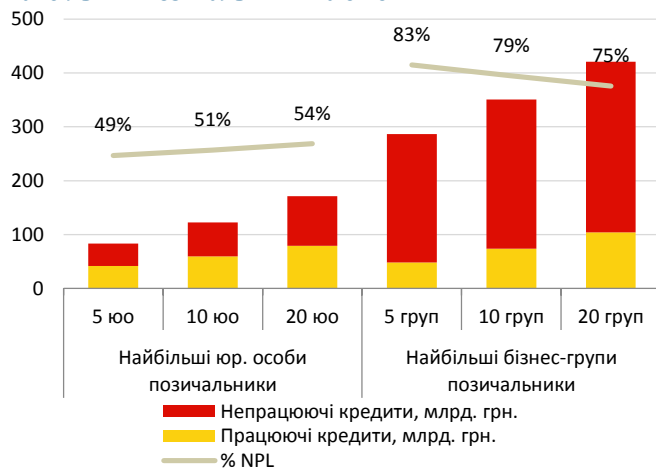

* Тільки групи приватних компаній.

Джерело: НБУ

У результаті кризи 2014 – 2016 рр. зазначені ризики реалізувалися: рівень дефолтів юридичних осіб, що входять до бізнес-груп, виявився вищий, ніж у інших бізнесів. Частка непрацюючих кредитів у 20 найбільших груп позичальників на 01.04.2017 становила 75%, що значно вище від середнього по системі – 55%.

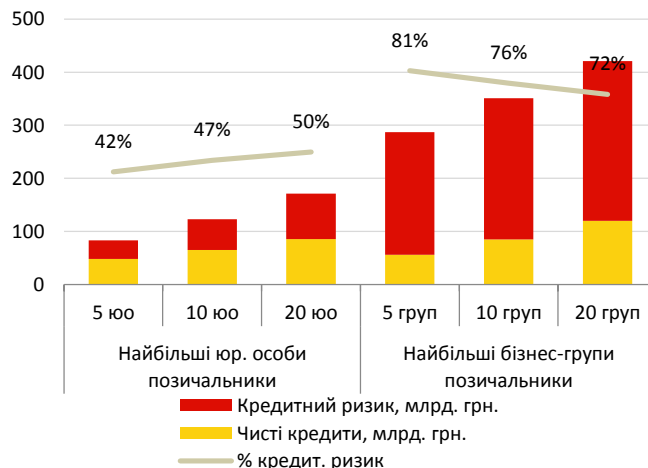
Частка непрацюючих кредитів у заборгованості найбільших позичальників на 01.04.17*

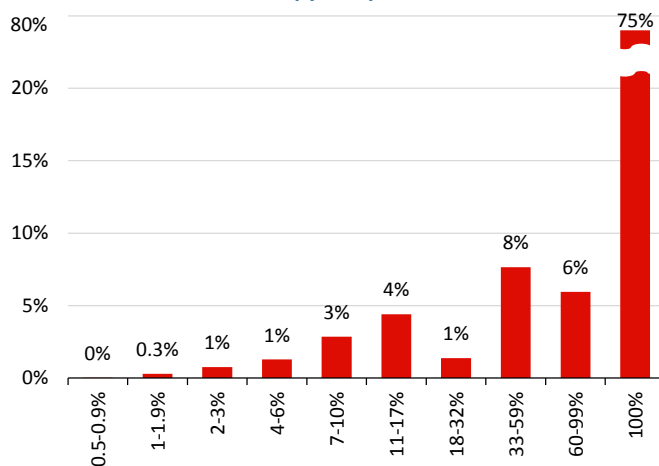
* Частка непрацюючих кредитів та розмір кредитного ризику розраховано відповідно до постанови НБУ 351 від 30.06.16 Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями.

Джерело: НБУ

Кредитний ризик найбільших позичальників на 01.04.17*

Накопичення кредитів бізнес-групами зумовили два основні фактори. Перший – складність оцінки зв'язків між позичальниками в межах групи та її боргового навантаження в цілому, а іноді й небажання банків проводити таку оцінку. Другий – видача кредитів на неринкових умовах, у тому числі кредитування пов'язаних осіб банками, які входять до тієї ж бізнес-групи, що й позичальники. Саме кредитування пов'язаних осіб створює додаткові ризики для системи. Банки, що займалися ним, отримали подвійну проблему: високу концентрацію кредитного портфеля та низьку якість позичальників, оскільки 49% кредитної заборгованості бізнес-груп припадає на неопераційні компанії.

Розподіл імовірності дефолту позичальників, що входять до 20 найбільших бізнес-груп-боржників

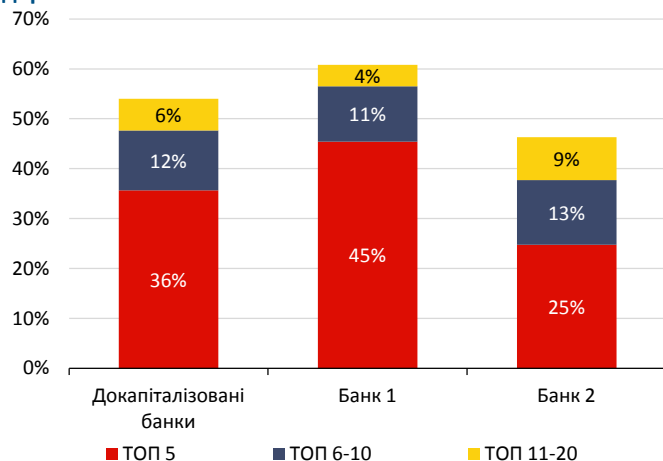
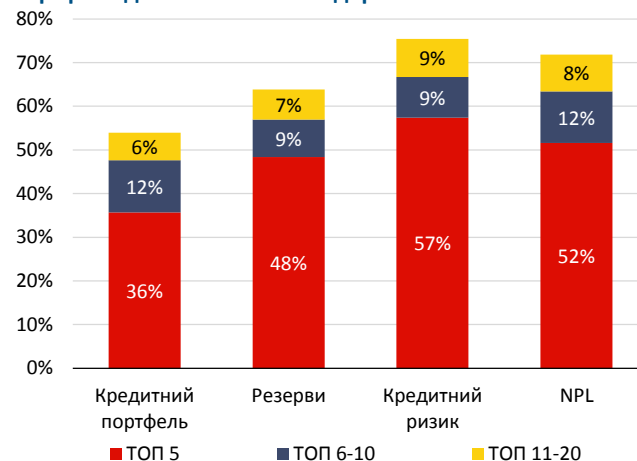
Джерело: НБУ

Розподіл позичальників, що входять в 20 найбільших бізнес-груп-боржників, за видами економічної діяльності

* Неопераційні – компанії, які фактично не ведуть господарської діяльності.

Джерело: НБУ

Проблема концентрації великих позичальників особливо гостра для двох найстаріших державних банків, які протягом тривалого часу фокусувалися на кредитуванні підприємств та груп, наближених до бізнес-інтересів політичних діячів. Частка десятих найбільших груп приватних позичальників у сукупних кредитах складає 56% одного банку та 38% іншого. Якість кредитів великим позичальникам набагато нижча, ніж якість кредитного портфеля юридичних осіб у цілому: частка непрацюючих кредитів п'ятьом найбільшим групам позичальників на 30 в. п. вища від середнього рівня і складає для двох банків 94%.

Концентрація кредитного портфеля докапіталізованих державних банків на 01.04.2017*

Найбільші бізнес-групи в показниках кредитного портфеля докапіталізованих держбанків на 01.04.2017*

* Частка найбільших 5, 10 та 20 позичальників та груп приватних позичальників в кредитних портфелях, нарахованому кредитному ризику, резервах за виданими кредитами та непрацюючих кредитах докапіталізованих державних банків.

Джерело: НБУ

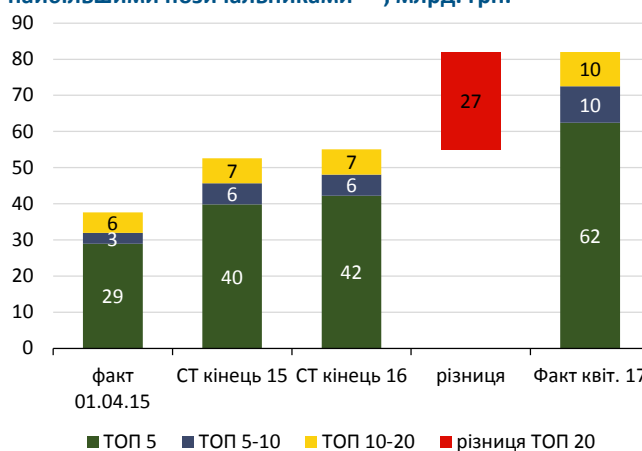
Діагностика, проведена у 2015 році, виявила сукупну додаткову потребу в капіталі двох найбільших на той момент державних банків у 20.8 млрд. грн., з яких 6.5 млрд. грн. припадало на 2017 рік. Проте оцінка банками кредитного ризику на початку 2017 року засвідчила, що зазначені фінустанови потребують додатково ще 10.1 млрд. грн. капіталу. Таким чином, два банки протягом I кварталу 2017 року було сукупно докапіталізовано 16.6 млрд. грн.

Додаткова потреба в капіталі виникла переважно через дефолти 5 бізнес-груп, компанії яких були позичальниками обох держбанків. Базовий сценарій стрес-тесту передбачав, що кредитний ризик цих груп зростатиме (це було враховано під час розрахунку потреб у додатковому капіталі у 2015 році), але самі групи лишатимуться платоспроможними та погашатимуть борги. Проте протягом 2015 – 2016 років ці бізнес-групи припинили обслуговувати кредити в державних банках. У підсумку на початку 2017 року банки були змушені визнати дефолт за такими кредитами. Через високу концентрацію кредитів у цих групах збільшення кредитного ризику за ними зумовило потребу в додатковому капіталі на 6.8 млрд. грн.

Планові та фактичні потреби в капіталі Ощадбанку та Укрексімбанку, млрд. грн.

Сума кредитного ризику (резервів*) у двох держбанках за найбільшими позичальниками **, млрд. грн.

* З 19.11.15 (Постанова №806) Нацбанк розділив поняття кредитного ризику для розрахунку регулятивного капіталу банку та резервів на покриття збитків від знецінення активів для цілей фінансово обліку.

** Розрахунки стрес-тест (СТ) та фактичні показники.

Джерело: НБУ

Джерело: НБУ

На даний момент проблему дефолтів груп та неопераційних компаній за старими кредитами практично вирішено. Після діагностики 2015 – 2016 років та вступу в дію Положення про оцінку кредитних ризиків на початку 2017 року банки визнали реальну якість наданих кредитів. Збитки, спричинені дорезервуванням під ці активи, уже відображені у звітності банків.

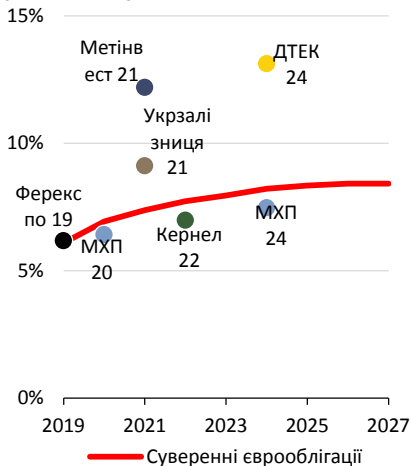
НБУ прагне вирішити проблему високих концентрацій у секторі. Нові вимоги до розрахунку кредитного ризику, передбачають необхідність врахування інформації про сукупні обсяги кредитування компаній, що входять до груп під спільним контролем. З 2017 року банки мають враховувати ризики групи, до якої належить позичальник, та додатково використовувати консолідовану фінансову звітність материнської компанії групи для розрахунку кредитного ризику окремого підприємства. З 2018 року всі позичальники банків із сумою кредиту понад 200 млн. грн. повинні мати фінансову звітність за стандартами МСФЗ, підтверджену аудитором. НБУ працює над удосконаленням критеріїв визначення зв'язку між позичальниками для розрахунку нормативу максимального кредитного ризику на одного контрагента. Ці критерії повною мірою відповідатимуть стандартам Базелю. Також НБУ протягом 2017 року завершить формування переліку учасників бізнес-груп, що є власниками та/або позичальниками банків, та здійснюватиме консолідований нагляд за банками з урахуванням фінансового стану та платоспроможності цих груп.

Вставка: Українські публічні компанії – ринки іноземного капіталу знову відкрито

Зовнішні ринки стануть основним джерелом довгострокових запозичень великих компаній

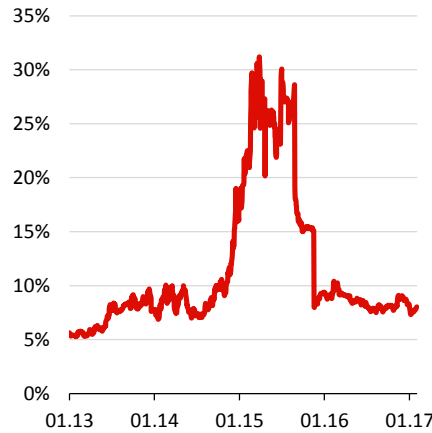
Протягом 2014 – 2016 років доступ на глобальні боргові ринки був закритий для українських публічних компаній. Війна та економічна криза призвели до значного падіння цін й відтак зростання дохідності державних єврооблігацій. Зниження глобальних цін на сировинні товари у 2015 році зменшило прибутковість багатьох компаній, підвищивши їхню відносно боргове навантаження та премії за ризик. Позичати стало фактично неможливо. У підсумку українські корпорації не залучали нових зовнішніх боргів, натомість займалися реструктуризацією наявного боргового портфеля. Більшості публічних компаній вдалося реструктурувати єврооблігації й перенести пік погашення з 2018 року на 2021 рік і далі.

Дохідність до погашення суверенних та корпоративних єврооблігацій (10.05.2017)

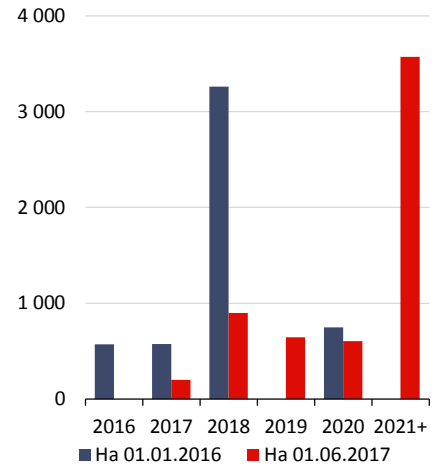
Джерело: Bloomberg

Дохідність до погашення, індекс Euro-Cbonds Sovereign Ukraine

Джерело: Cbonds

Графік погашення єврооблігацій публічних компаній, млн. дол. США

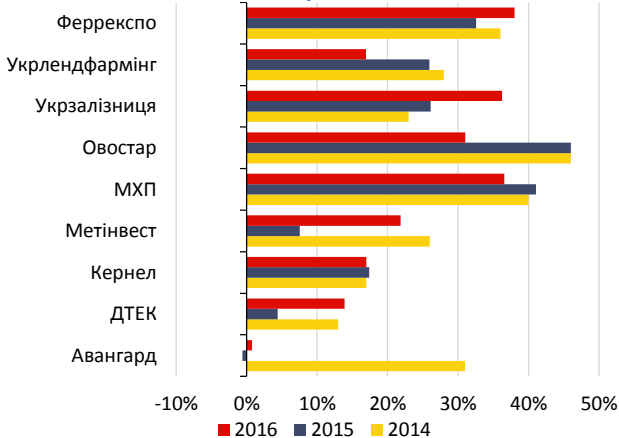

Уклюдно з новими розміщеннями Кернел та МХП.
Джерело: дані компаній

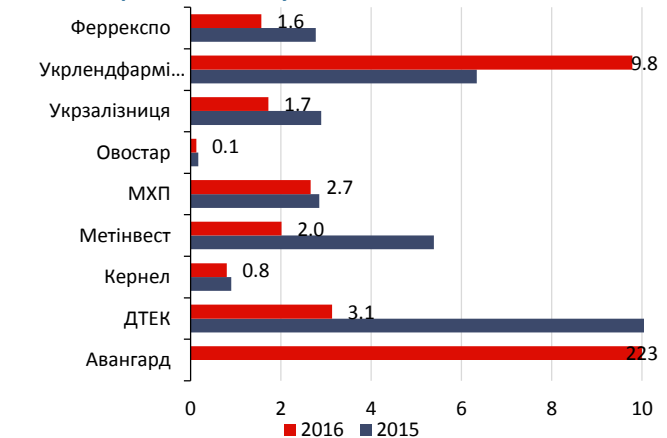
Торік економіка України почала поступово виходити із кризи. Ті українські компанії, які були прозорими ще до кризи та під час кризи підвищували ефективність бізнесу, отримали можливість залучити кошти на глобальних боргових ринках. Від початку цього року відбулося два розміщення єврооблігацій – Кернел та МХП залучили по 500 млн. дол. США (МХП планує використати більшу частину коштів на рефінансування наявних боргів). Зараз ці папери мають навіть нижчу дохідність, ніж суверенні євробонди. Це свідчить про те, що прозорі компанії з хорошими фінансовими показниками та ефективною бізнес-моделлю вже зараз можуть досить легко залучати фінансування за кордоном.

Чимало публічних компаній протягом кризи зазнали падіння прибутковості й потрапили в скрутне фінансове становище. Торік у багатьох воно покращилося завдяки зростанню економіки та глобальних цін на сировину, особливо на зернові та металургійну продукцію. Наслідок – рентабельність за EBITDA виросла, а боргове навантаження перестало бути критичним. Такі компанії за необхідності стануть готовими до залучення зовнішнього боргу на вигідних умовах.

Рентабельність за EBITDA публічних компаній

Чистий борг до EBITDA публічних компаній

Для Кернел використовувалася звітність за фінансовий рік, який закінчується 30 червня кожного року.

Джерело: звітність компаній

Ринок нерухомості та пов'язані ризики

На ринку житлової нерухомості надалі зростає пропозиція. Однак попит обмежений, і вагомим факторів для його збільшення в короткостроковому періоді немає. Це формує надлишкову пропозицію, яка поступово накопичується. Обсяги кредитування занадто малі, щоб стимулювати попит та впливати на ціни. Надлишок нової пропозиції надалі тиснутиме на ціни та створюватиме ризики насамперед для забудовників, а сповільнення попиту може призвести до відтермінування введення об'єктів в експлуатацію.

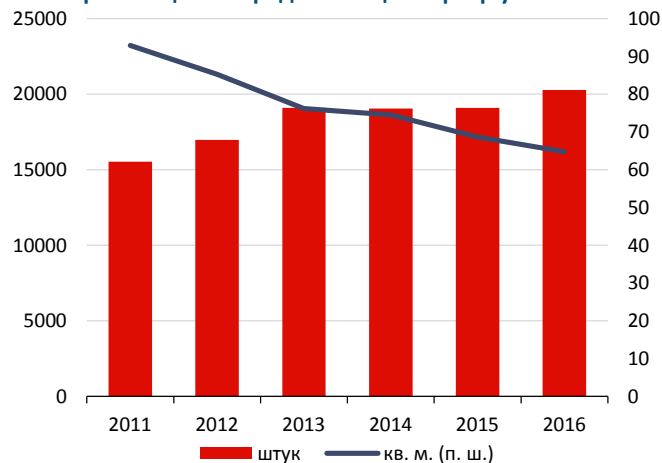
Пропозиція житла зростає у столиці й більшості регіонів

Торік у Києві збудовано 20.3 тис. квартир – це максимум з початку 2000-х. У I кварталі 2017 року збудовано вдвічі більше квартир, ніж у I кварталі 2016. За даними посередників, у середині травня 2017 року в Києві продавали квартири в 265 новобудовах порівняно з 230 у листопаді 2016 року. Середня площа новозбудованих квартир у Києві минулого року знизилася до 64.7 кв. м. з 68.6 кв. м. у 2015 році. У структурі пропозиції нового житла у столиці переважають однокімнатні квартири – 53% у I кварталі 2017 року.

У багатьох регіонах у I кварталі пропозиція нового житла також значно зросла. За темпами приросту пропозиції у 2016 році лідирували Харківська, Волинська і Вінницька області. Але у Львові торік обсяги житлового будівництва знизилися, хоча у 2014 – 2015 роках вони стрімко зростали.

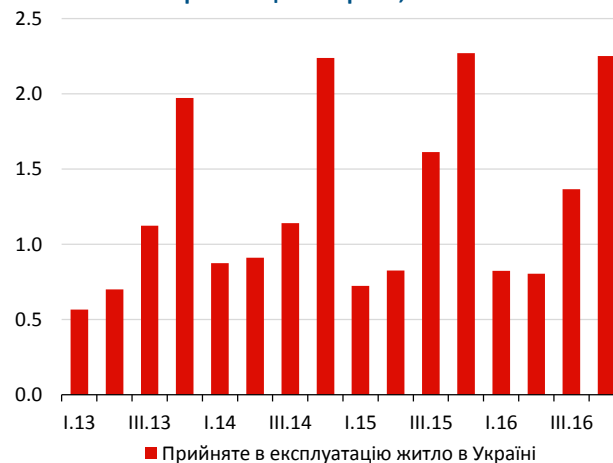
Імовірно, збільшення обсягу житлового будівництва триватиме. Торік в Україні було видано 1514 дозволів на будівництво багатоквартирних будинків, що на 38% більше, ніж у 2015 році. Основну частину житла, збудованого за цими дозволами, повинні ввести в експлуатацію у 2017 – 2018 роках.

Нова пропозиція та середня площа квартир у Києві

Джерело: Головне управління статистики у м. Києві

Нова житлова пропозиція в Україні, млн. кв. м.

Джерело: ДССУ

Попит на житло обмежений, обсяги кредитування низькі

Макроекономічних передумов для суттєвого зростання попиту на житло поки немає. Обсяги іпотечного кредитування зросли у 2016 році. Однак вони порівняно невеликі (менше 1 млрд. грн.) і майже не впливають на попит. Банки не очікують, що ситуація суттєво покращиться протягом 2017 року (див. вставку: Іпотечне кредитування: починається відновлення).

У таких умовах попит на житлову нерухомість визначають дві категорії населення. Перша – громадяни із середнім рівнем доходів, які бажають покращити власні житлові умови та мають можливість для цього завдяки зниженню цін у доларовому

еквіваленті³. До цієї групи належать і ті, хто мешкав разом з дітьми чи батьками, але зараз має змогу розселитися. Ця група купує нове житло чи інвестує в його будівництво, зазвичай продаючи старе. За даними Мін'юсту, кількість угод з купівлі-продажу житла на вторинному ринку Києва у 2016 зросла на 20%.

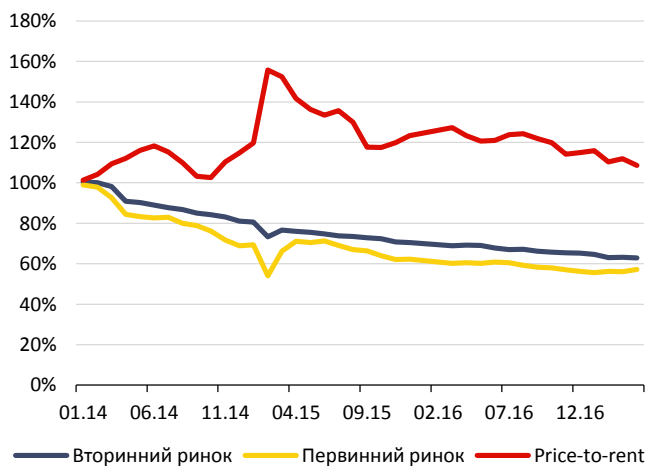
Друга група – громадяни, що купують нове житло як інвестиційний інструмент. Вони розраховують, що житлова нерухомість принесе вищу дохідність у доларовому еквіваленті, ніж банківський депозит в іноземній валюті чи забезпечить більшу надійність інвестиції. Інші інструменти інвестування у валюті не надто розвинуті або непопулярні. Дані електронних декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, також указують на те, що квартири в значних кількостях купують як інвестиційний інструмент. Ці дві категорії населення не здатні самотужки забезпечити зростання попиту на житло й розвиток житлового будівництва.

Пропозиція перевищує попит, падіння цін у доларовому еквіваленті триває

Зростання кількості новобудов і обмежений попит на нові квартири формують надлишок пропозиції житла. На нього вказують кілька моментів. Серед них – поточна маркетингова політика забудовників, що надають суттєві знижки у разі стовідсоткової оплати (до 20% порівняно з торішніми 5 – 10%), орієнтація будівельних компаній на малогабаритне житло, їх партнерські з банками програми кредитування під пільгові ставки.

Надлишкова пропозиція житла тисне на ціни, які продовжують поступово знижуватися. Середня ціна квадратного метра на первинному ринку Києва у доларовому еквіваленті у квітні впала на 5% р/р, на вторинному – на 9%. Ціни на первинному ринку Львова знизилась на 7% р/р, Одеси – 10% р/р. Водночас у Києві середня вартість оренди за цей період зросла на 3%, відтак співвідношення ціни житла та розміру орендної платні (price-to-rent ratio) знизилася й досягло докризового рівня.

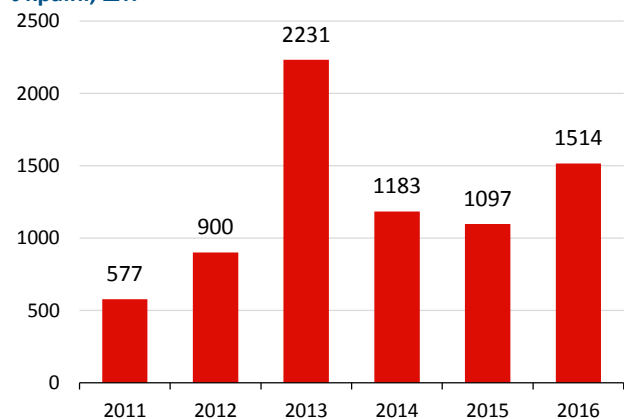
Ціни на житло у Києві, грудень 2013 = 100%*

* В доларовому еквіваленті.

Джерело: ДССУ, агентства нерухомості, розрахунки НБУ

Дозволи на будівництво багатоквартирних будинків в Україні, шт.

Джерело: ДССУ

Надлишкова пропозиція на ринку житла в найближчі квартали збережеться

Тенденції на українському ринку житлової нерухомості кардинально відрізняються від того, що відбувається у країнах Центрально-Східної Європи та Балтії. Якщо у багатьох країнах в умовах низьких відсоткових ставок, зростання доходів та недостатності нової пропозиції житла, надуваються цінові бульбашки, то в Україні надлишкова пропозиція житлової нерухомості створює ризики передусім для забудовників.

³ Вартість житлової нерухомості в Україні усе ще вимірюють переважно у доларах: на вторинному ринку прямо, на первинному ринку ціни у гривнях індексують при значній зміні курсу долара, а іноді прив'язка до грошової одиниці США прямо прописана в угодах.

Надлишок пропозиції житла надалі зберігатиметься. Цьому сприятимуть кілька факторів. По-перше, значна кількість житла будується й досі. По-друге, за оцінками посередників, на ринку існує відкладена пропозиція. Частина продавців на вторинному ринку чекає кращої цінової кон'юнктури, щоб виставити наявне житло на продаж. Так само на зростання цін розраховують власники нерухомості, придбаної як інвестиція.

Зміни до законодавства, що включають переселенців та учасників АТО в програму державної підтримки з придбання житла, суттєво не вплинуть на ситуацію (через бюрократичну складність процедури отримання пільг).

Досі зростанню житлового будівництва сприяло доволі ліберальне регулювання галузі. Ситуація може змінитися завдяки закону "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення містобудівної діяльності", що набрав чинності 10 червня. Новий закон створює інструменти для боротьби з незаконними забудовами та має посилити відповідальність забудовників.

Ринок комерційної нерухомості оживає

У 2016 році у сегменті торговельної нерухомості Києва ввели в експлуатацію майже 170 тис. кв. м, або близько 20% від експлуатованої площі. Це найбільше зростання з 2008 року. Нова пропозиція ще не повністю абсорбована ринком: за даними агенції Colliers, показник вакантності торговельних площ за рік подвоївся й у грудні 2016 року становив 10%. Повільне зростання доходів населення і, відтак, витрат на споживання, а також висока закредитованість більшості девелоперів будуть стримувати зростання на ринку комерційної нерухомості у 2017 році. Найімовірніше, більшість проектів, заявлених на 2017 – 2019 роки, буде реалізовано ближче до кінця цього періоду.

Домогосподарства та пов'язані ризики

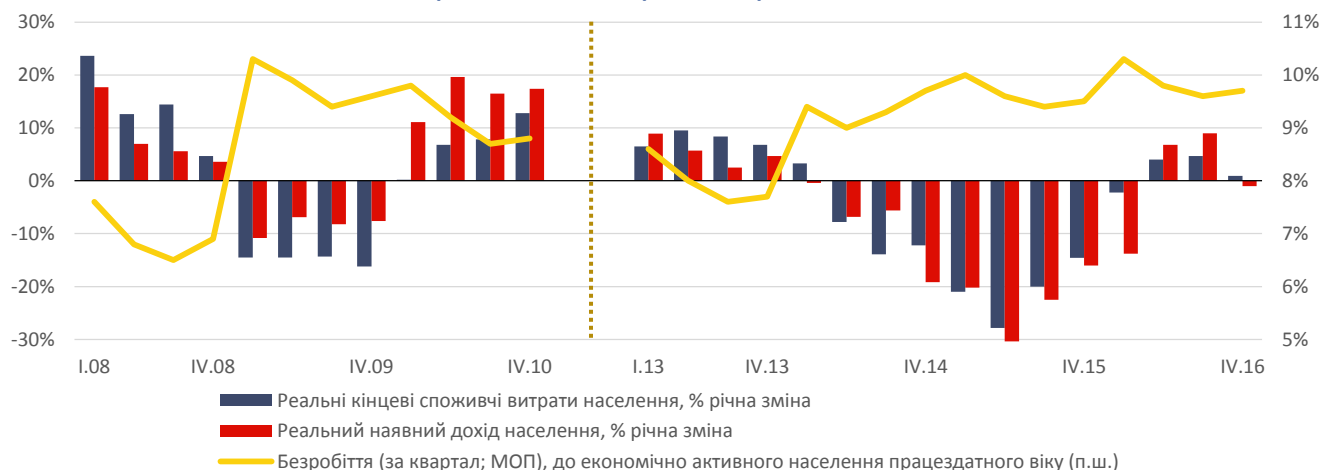
У 2016 році реальний наявний дохід населення виріс вперше за три роки. Однак темп зростання невисокий, значно нижчий, ніж після кризи 2008–09 рр. Номінальні витрати четвертий рік поспіль зростали швидше, ніж доходи. Відтак фінансові заощадження домогосподарств зменшилися вперше за багато років. При цьому нерівність за доходами зростає: бідніші верстви змушені залучати додаткові ресурси для підтримання споживання на звичному рівні, а в руках заможніших сконцентрована переважна більшість депозитів у банках. Збільшення номінальних доходів дозволило населенню надалі погашати зобов'язання, передусім банківські кредити. Показники боргового навантаження низькі, що створює гарні передумови для відновленню кредитування домогосподарств. Цьому сприятиме підвищення зарплати, яка майже на дві третини визначає приріст доходів населення.

Реальний дохід домогосподарств почав зростати, але повільно

Торік реальний наявний дохід населення виріс на 0.3%. Це перше зростання за останні 3 роки, однак його темп значно нижчий, ніж у посткризовому 2010-му. Збільшення реального доходу зумовлене суттєвим уповільненням інфляції та зростанням номінальних доходів передусім завдяки зростанню зарплат. Підґрунтям для цього були невисокі темпи економічного зростання, а рішення Уряду підвищити мінімальну зарплату у травні та грудні, а також зниження майже удвічі ставки єдиного соціального внеску. Зросла платня бюджетникам та працівникам майже половини підприємств реального сектору.

У IV кварталі 2016 року зростання доходів призупинилося. Це наслідок дії низки урядових рішень. До них належать скорочення грудневих авансових виплат пенсій за січень, призупинення виплат пенсій "пенсійним туристам" з числа внутрішньо переміщених осіб.

Реальний наявний дохід, споживчі витрати населення та рівень безробіття

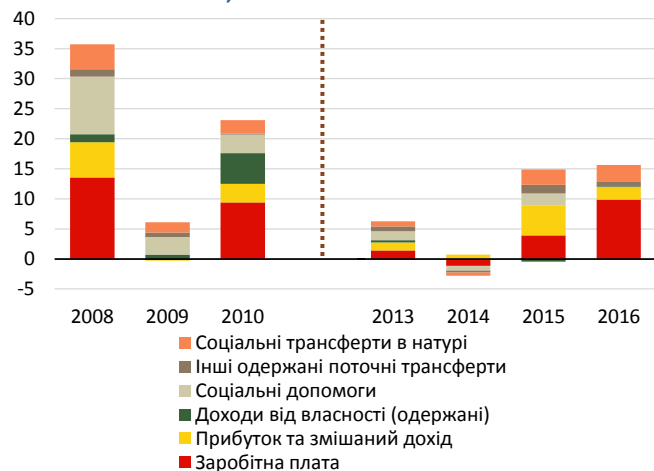

Джерело: ДССУ, розрахунки НБУ

У структурі доходів населення також відбулися суттєві зміни. Торік частка зарплати збільшилася до 41.8%, на 1 в. п. перевищивши докризовий рівень. Вага соціальних допомог зменшилася. Ця тенденція перейшла у 2017 рік: у I кварталі порівняно з відповідним періодом минулого року номінальна зарплата збільшилася в середньому на 36.8%, реальна – на 20.1%. Платня зростає випереджальними темпами знову ж таки завдяки рішення Уряду, зокрема підвищенню мінімальної зарплати удвічі від початку року. Вища частка зарплати у структурі доходів населення має низку переваг: зменшується тиск на державні фінанси, зростають стимули до праці, збільшується потенціал домогосподарств як вкладників банків та отримувачів кредитів й інших фінансових послуг. Разом з тим частка з/п відносно ВВП у 2016 значно нижча, ніж у докризовий період – 36.8% порівняно з 50% у 2013 році.

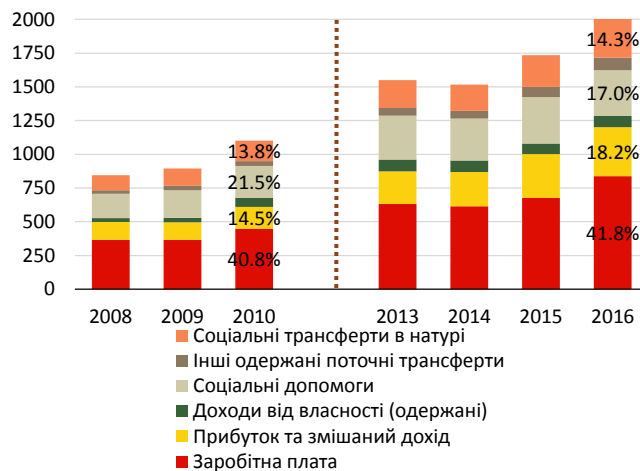

Вплив приросту складових номінальних доходів на зміну їх загальних обсягів, в. п.

Джерело: ДССУ, розрахунки НБУ

Структура номінальних доходів населення, млрд. грн.

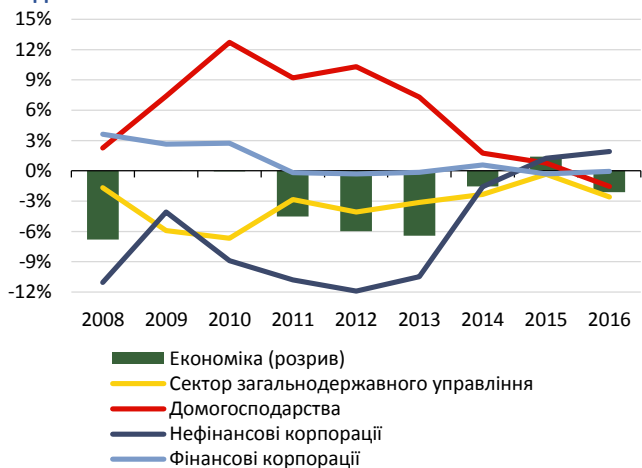

Джерело: ДССУ, розрахунки НБУ

Фінансовий стан домогосподарств погіршився

За минулий рік номінальні поточні витрати збільшилися на 17.3%, що на 1.9 в. п. перевищило темп приросту доходів. Витрати зростають швидше, ніж доходи, починаючи з 2013 року. Унаслідок цього протягом 2013 – 2015 років річний приріст фінансових заощаджень⁴ домогосподарств поступово зменшувався, а торік вперше за багато років став від’ємним – -9.3 млрд. грн. Як результат, домогосподарства і минулого року активно використовували раніше накопичені фінансові ресурси. Наприклад, чистий продаж валюти населенням у 2016 році збільшився в 2.1 рази р/р до еквіваленту 63.2 млрд. грн.

Приріст фінансових ресурсів за секторами економіки, % до ВВП

Розрахунок за показником “Чисте кредитування(+)/чисте запозичення(-)” Системи національних рахунків.

Джерело: ДССУ, розрахунки НБУ

Доходи, витрати та схильність до заощаджень населення

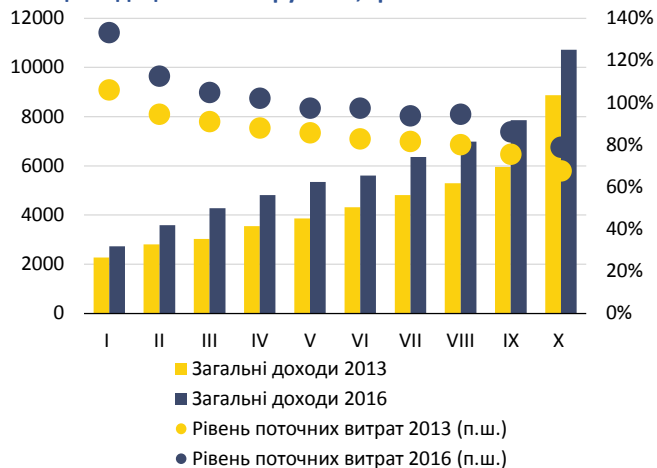
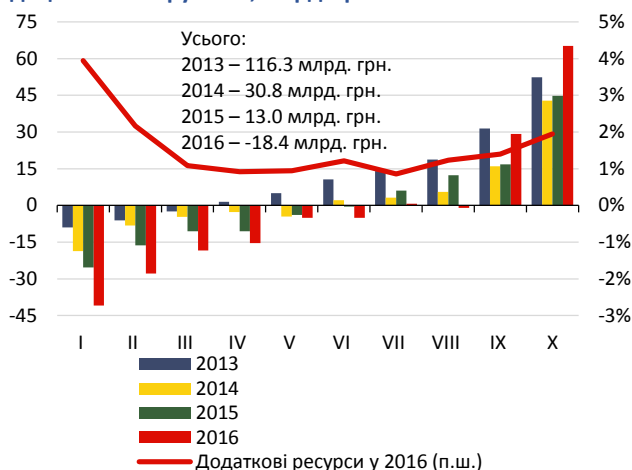

Джерело: ДССУ, розрахунки НБУ

Витрати перших децильних груп за доходами зростають швидше, ніж у середньому. Це призвело до того, що заощадження зменшилися у 60% домогосподарств (I-VI децильні групи). За даними опитування GfK Україна, у IV кварталі частка домогосподарств, яким не вистачає доходів навіть на поточне споживання або вистачає лише на нього, становила 52%. Лише 16% населення заощаджувало, не обмежуючи споживання. На початку кризи, у I кварталі 2014 року цей показник становив 27%.

⁴ За міжнародною методологією СНР’2008 заощадження включають: фінансові активи – готівкові кошти, депозити, цінні папери, кредити, страхові технічні резерви (укл. СК та НПФ) та іншу дебіторську заборгованість; нефінансові активи – основні засоби, матеріальні оборотні засоби, цінності, нематеріальні активи.

Минулого року окремі категорії населення для підтримання звичного рівня споживання потребували додаткових ресурсів, зокрема позичок у більш забезпечених чи кредитів через зарплатні картки. Особливо це стосується I-II децильних груп. Така тенденція зумовлює високий попит на міні-кредити “до зарплати” та на мобільні форми заощаджень у банках, зокрема рахунки на вимогу під невеликі відсотки. Водночас багаті домогосподарства (IX-X децильна група) мають змогу не тільки не обмежувати споживання, а й заощаджувати. Саме вони формують депозитну базу, яка торік виросла вперше за три роки, і надалі визначатимуть її зростання.

Середні доходи та рівень витрат домогосподарств за місяць за децильними групами, грн.

Приріст сукупних заощаджень домогосподарств за децильними групами, млрд. грн.*

* Різниця між номінальними доходами та поточними витратами населення, розподіленими відповідно до структур з Обстеження умов життя домогосподарств.

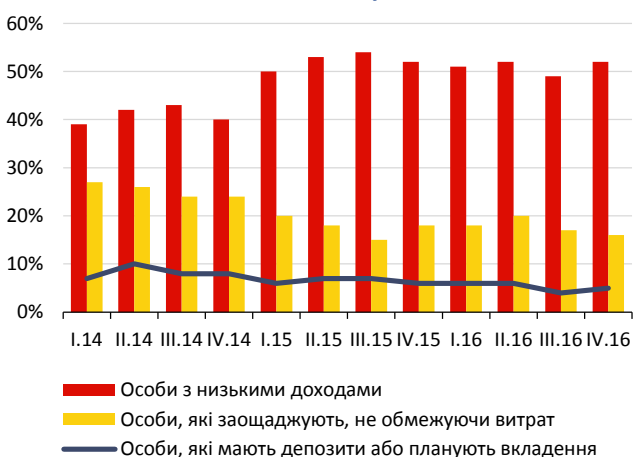
Джерело: ДССУ, розрахунки НБУ

Джерело: ДССУ, розрахунки НБУ

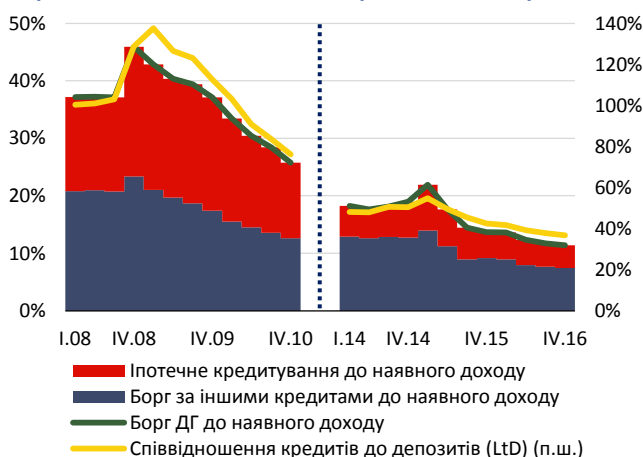
Боргове навантаження на домогосподарства зменшилося

Населення поступово погашає фінансові зобов'язання, 92% з яких – банківські кредити. Основні причини – підвищення зарплат та інших грошових доходів, а також обмеженість нового кредитування населення банками. Наслідок – відношення боргу до наявного доходу домогосподарств торік знизилося на 3 в. п. до 11%. Боргове навантаження на домогосподарства вже зараз є низьким, тому, за даними останнього опитування банків про умови кредитування, 88% фінансових установ очікують на зростання видачі споживчих кредитів.

Поступове погашення населенням боргів має ще один наслідок. Вага домогосподарств як кредитора банків зростає. За минулий рік показник Loan to Deposits (LtD, відношення кредитів до депозитів) для домогосподарств знизився на 6 в. п. до 37%. Його нинішнє значення вказує на потенціал зростання споживчого кредитування.

Можливості населення заощаджувати

Джерело: Gfk Ukraine

Боргове навантаження на сектор домогосподарств

Джерело: ДССУ, розрахунки НБУ

Умови та ризики банківського сектору

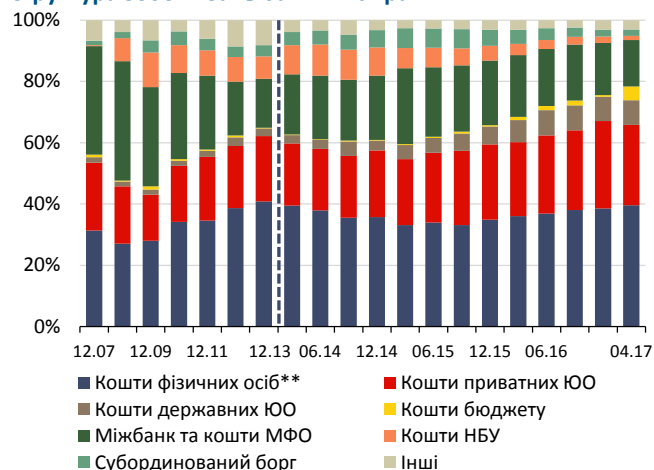
Фондування

У зобов'язаннях банків збільшується частка внутрішніх ресурсів населення й бізнесу. Попит на валютне фондування низький, тому зовнішні зобов'язання знижуються, а депозити в іноземній валюті стагнують. Але внутрішні джерела фондування короткострокові, що створює ризик ліквідності. Щоб його зменшити, банкам необхідно більшою мірою диференціювати відсоткові ставки за короткими та довгими депозитами. Вкладники більше довіряють державним та іноземним банкам, окрім російських. Держбанки суттєво залежать від коштів місцевих органів влади та державних підприємств. Окрім того за цими коштами банки пропонують високі ставки, що знижує їхню прибутковість.

Внутрішні джерела набирають дедалі більше ваги в фондуванні банків

Частка депозитів населення й бізнесу в фондуванні українських банків зростає. На кінець квітня 2017 року рахунки корпорацій становили 34% зобов'язань фінустанов, вклади домогосподарств – 40%. Як і після кризи 2008 року обсяг клієнтських коштів збільшується. На сьогодні депозити фізичних та юридичних осіб є основою фондування, і їхня вага, залишатиметься значною надалі. У цілому структура фондування банків в Україні близька до структури в країнах Центральної та Східної Європи.

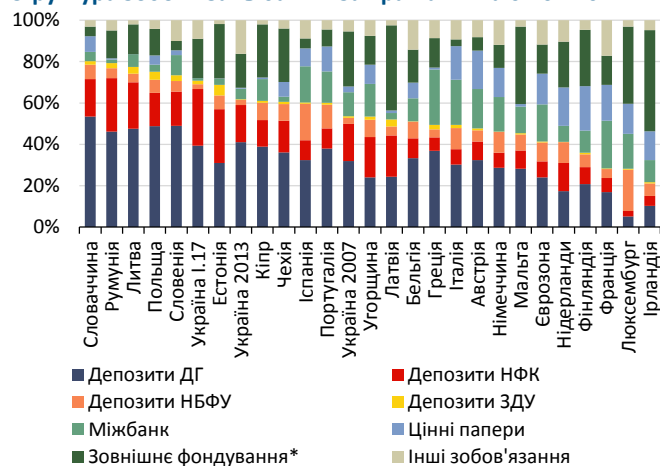
Структура зобов'язань банків в Україні*

* З нарахованими відсотками, ** у тому числі ощадні (депозитні) сертифікати.

Джерело: НБУ

Структура зобов'язань банків за країнами на 01.04.2017

* Від нерезидентів.

Джерело: ЄЦБ, НБУ

Попит на зовнішнє та внутрішнє фондування в іноземній валюті низький, оскільки можливості використання банками валютних пасивів обмежені. Торік валовий зовнішній борг банків скоротився на 30% до 9 млрд. дол. США. Зовнішній борг здебільшого складений із кредитів міжнародних фінансових організацій державним банкам та кредитів іноземних материнських банків дочірнім структурам в Україні. Обсяги депозитів в іноземній валюті, залучених на внутрішньому ринку становили 13.5 млрд. дол. США на кінець 2016 року, тобто перевищують обсяги зовнішніх запозичень банків. Попит на фондування у валюті буде обмежений кілька наступних років.

Більшість депозитів є короткими, що створює ризики ліквідності

Зниження частки зовнішнього фондування у пасивах банків призводить до зменшення їх залежності від ситуації на зовнішніх ринках боргового капіталу та бажання материнських банків підтримувати свої дочірні структури. З іншого боку відбувається погіршення строкової структури пасивів. Внутрішнє фондування здебільшого короткострокове. Середня тривалість депозитних договорів коротка. Це змушуватиме банки тримати більшу частину активів у формі високоліквідних складових (готівка, ОВДП, депозитні сертифікати НБУ), щоб мати можливість профінансувати можливі непередбачувані відтоки.

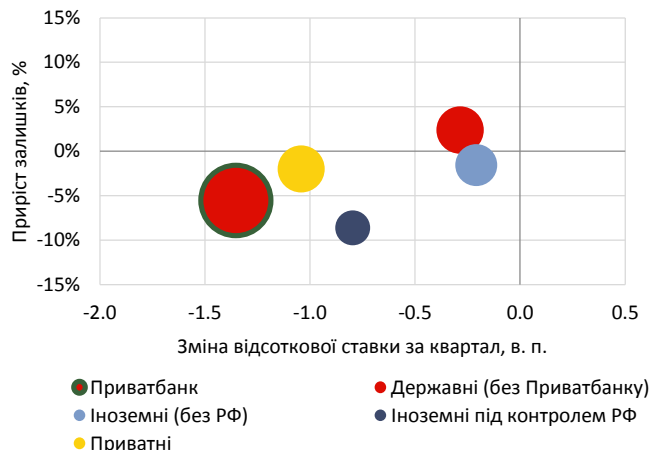
Складові зовнішнього фондування* на 01.05.2017

* Заборгованість перед нерезидентами.

Джерело: НБУ

Зміна обсягів депозитів фізичних осіб в іноземній валюті* та зміна відсоткових ставок у I кварталі 2017 року

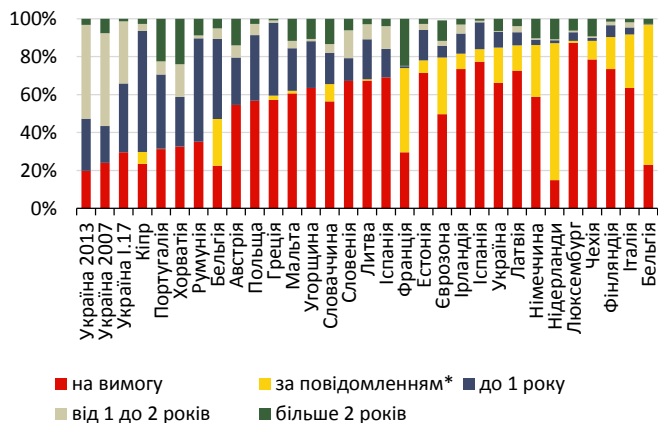

* Площа круга відповідає обсягу нових депозитних угод за квартал, ставка – середньозважена за квартал.

Джерело: НБУ

Частка вкладів із залишковим терміном погашення понад 6 місяців поступово збільшується: з 13% у грудні 2015 року до 17% у I кварталі 2017 року. Для покращення строкової структури депозитів та зобов'язань в цілому банкам варто переглянути процентну політику та встановити більший диференціал у ставках за короткими та довгими депозитами. На сьогодні криві доходності за строковими депозитами фізичних осіб є майже плоскими, що робить вкладників індивідуальними між короткими та довгими депозитами.

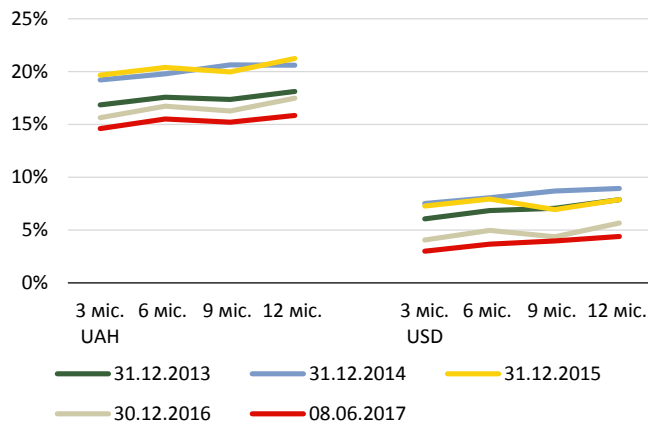
Структура депозитів домашніх господарств за країнами на 01.04.2017

* Депозити без встановленого терміну, з яких можна зняти кошти тільки за умови попереднього повідомлення та сплати штрафу, а також інвестиційні рахунки з обмеженнями.

Джерело: ЄЦБ, НБУ

Криві доходності за депозитами фізичних осіб, % річних

Джерело: НБУ, індекс UIRD

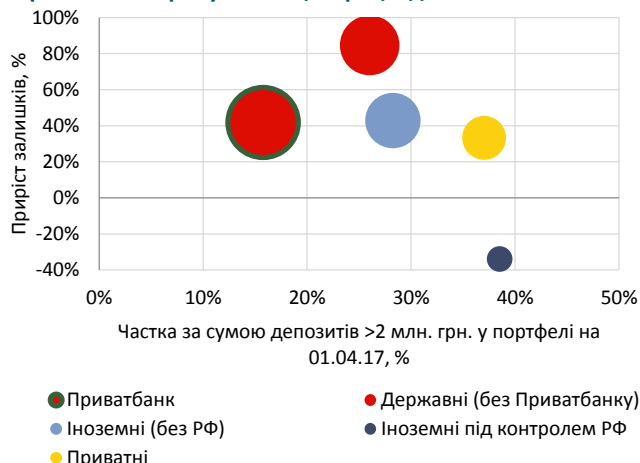
Вкладники почали враховувати нецінові фактори

Населення і бізнес надають перевагу державним та іноземним банкам, крім російських. Від початку кризи обсяг депозитів у цих групах фінустанов збільшився найпомітніше. Також прослідковується інша тенденція: фінустанови з найвищою концентрацією вкладів мали найнижчі темпи приросту їх обсягу. Російські банки втрачають довіру масового вкладника.

Незважаючи на довіру населення, держбанки не поспішають знижувати ставки за депозитами, стримуючи загальне зниження ставок на ринку.

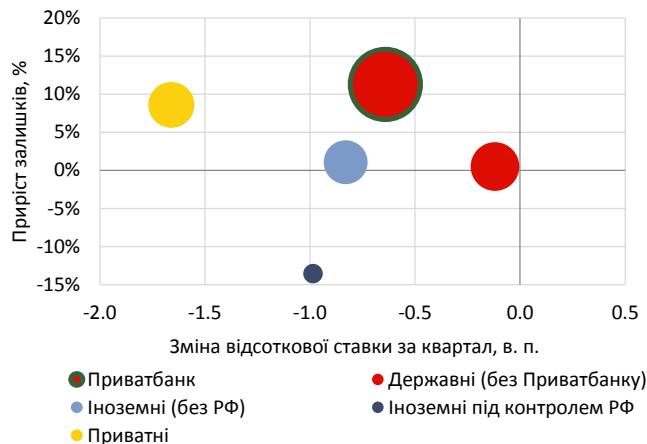
Зміна обсягів депозитів фізичних осіб* за січень – березень 2017 року та концентрація депозитів

* Площа круга відповідає обсягу депозитів на 01.04.17.

Джерело: НБУ

Зміна обсягів депозитів фізичних осіб у гривні* та зміна відсоткових ставок у I кварталі 2017 року

* Площа круга відповідає обсягу нових депозитних угод за квартал, ставка – середньозважена за квартал.

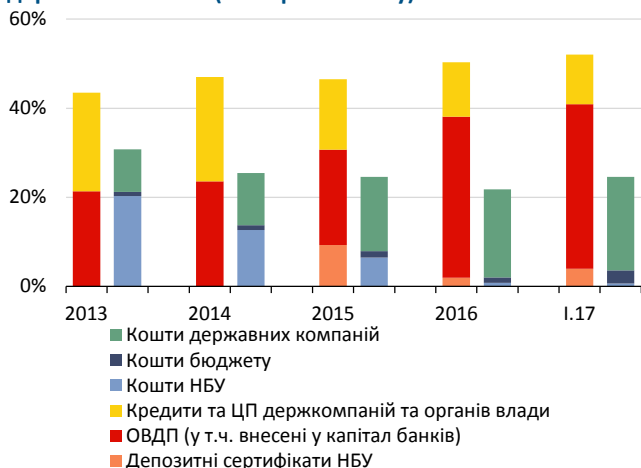
Джерело: НБУ

Держбанки надмірно покладаються на державні кошти

Від початку кризи кошти на рахунках державних корпорацій зросли у 3.7 рази й забезпечили 46% приросту депозитів усіх суб'єктів господарювання. На кінець 1-го кварталу їхня частка у зобов'язаннях становить 9%.

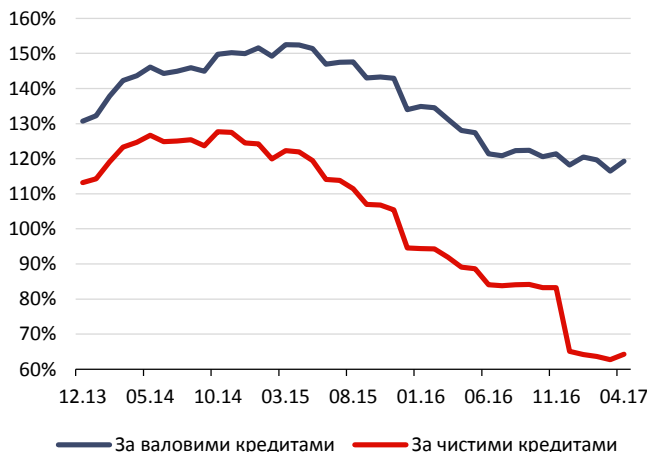
Державні банки конкурують за кошти як місцевих органів влади, так і держпідприємств. Вони укладають з цими клієнтами депозитні договори з високими ставками й майже не знижують їх, коли пролонгують укладені раніше угоди. Ураховуючи значний портфель ОВДП на балансах державних банків, залежність їхніх активів та пасивів від держави значна і продовжує зростати. Це робить їхню діяльність менш ринковою та в поєднанні з нижчою прибутковістю у майбутньому може ускладнити проведення приватизації держбанків.

Частка держави в загальних активах та зобов'язаннях державних банків (без Приватбанку)

Джерело: НБУ

Відношення кредитів до депозитів (LtD)

Джерело: НБУ

В цілому повернення депозитів населення та бізнесу триватиме у другому півріччі, база фондування банків залишатиметься стабільною. Динаміку зниження ставок за депозитами найбільшою мірою буде визначати процентна політика державних банків.

Тенденції кредитування

Із початку 2017 року кредитування фізичних осіб відновлюється. Зараз воно здебільшого сконцентроване в сегменті кредитів на поточні потреби та карткових кредитів. Обсяги іпотечного та автокредитування залишаються незначними. Кредити корпораціям майже не змінюються: нове кредитування обмежують старі борги, високі юридичні ризики та повільне відновлення економіки.

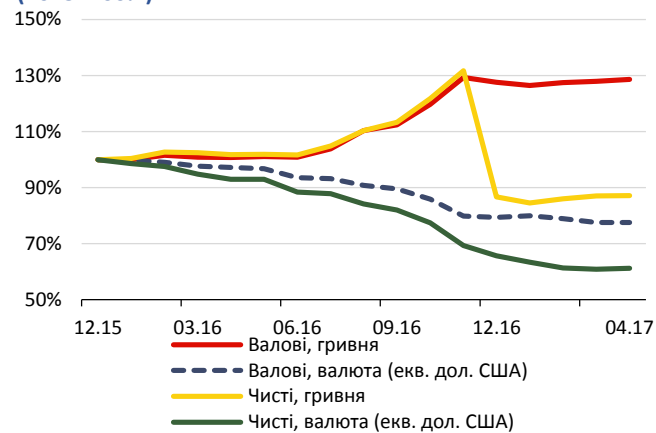
Два роки поспіль кредитний портфель у платоспроможних банках⁵ практично не змінюється. У січні – травні 2017 року валові кредити за фіксованим курсом⁶ скоротилися на 0.7%. Без урахування списань безнадійної заборгованості вони зросли на 0.8%⁷. Чисті кредити скоротилися на 2.2%, бо банки сформували додаткові резерви.

Розмір корпоративного кредитного портфеля майже не змінюється

У січні – квітні корпоративні кредити за фіксованим курсом зменшилися на 0.8%. Причина – списання банками заборгованості за кредитами в іноземній валюті. Триває конвертування валютних кредитів у гривню. Відтак гривневі кредити зростають за більшістю видів економічної діяльності.

У січні – квітні цього року за динамікою гривневого кредитування лідирували харчова промисловість та металургія: темпи приросту склали 12.6% та 7.8% відповідно та обидва прискорилися в порівнянні з минулим роком. До значного зменшення кредитних зобов'язань у добувній промисловості призвело списання кредитів підприємствам на неконтрольованих Україною територіях (їх повністю зарезервували в попередніх періодах), а також частковим погашенням кредитів державними монополіями.

Валових кредитів суб'єктам господарювання (2015=100%)*

* Платоспроможними банками станом на 01.05.17. Різне зниження чистих кредитів у гривні обумовлено формуванням резервів під корпоративних кредитний портфель Приватбанку.

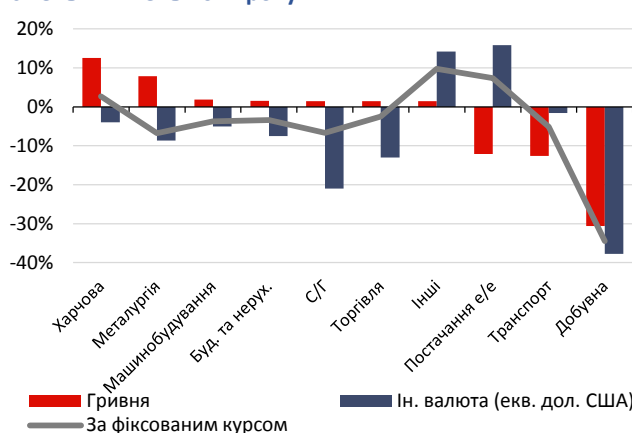
Джерело: НБУ

Кредитування фізичних осіб починає зростати

У січні – травні всі групи банків, крім іноземних, нарощували кредитування фізичних осіб у гривні. Із Приватбанком, який перевів на баланс Р2Р кредити, гривневі кредити зросли на 11.7%, без нього – на 6.1%.

Найвний роздрібний кредитний портфель наполовину складається з валютних кредитів, виданих до запровадження заборони на валютне кредитування у 2009 році. Серед них частка непрацюючих становить 95%. Він не генерує процентного доходу та значною мірою втрачений для банків. Тому для оцінювання динаміки кредитування домогосподарств доцільно використовувати лише обсяги кредитного портфелю у гривні. Частка непрацюючих кредитів у ньому становить близько 25%.

Зміна заборгованості за кредитами в розрізі галузей – за січень – квітень 2017 року

“Транспорт” – “Транспорт, складське господарство, поштова та кур’єрська діяльність”; “Постачання е/е” – “Постачання електроенергії, газу, води та поводження з відходами”.

Платоспроможними банками станом на 01.05.17.

Джерело: НБУ

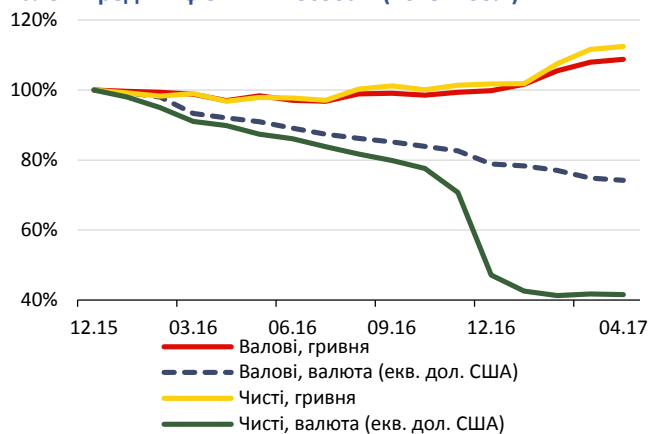
⁵ У платоспроможних банках на 01.05.17.

⁶ На початок 2017 року, 27.19 грн. за 1 долар США.

⁷ За чотири місяці 2017 року.

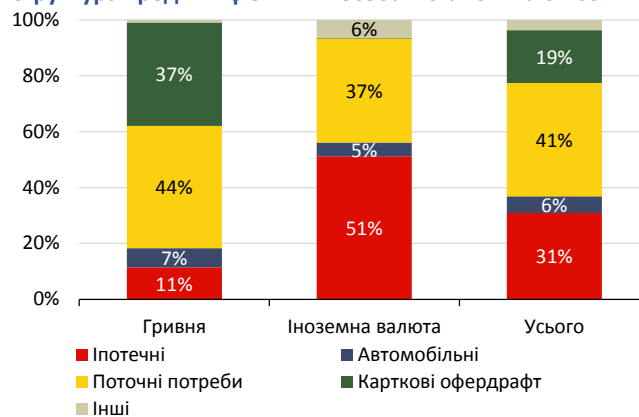
Валові кредити фізичним особам (2015=100%)*

* Платоспроможними банками станом на 01.05.17.

Джерело: НБУ

Структура кредитів фізичним особам станом на 01.05.17*

* Платоспроможних банків станом на 01.05.17.

Джерело: НБУ

Найбільшу частку гривневого портфеля, яка зараз становить 44%, займає кредитування на поточні потреби, здебільшого без застави. Частка таких кредитів найбільша й у новому кредитуванні банків. Їх зазвичай беруть у готівковій формі або як оплату купівлі товарів тривалого використання у магазинах.

Динаміку карткових кредитів, що складають 37% гривневого портфеля, майже одноосібно визначає Приватбанк. Частка карткових кредитів у новому кредитуванні під час кризи постійно складала близько 30%. Суттєвий приріст у 2017 році спричинений перенесенням P2P-кредитів на баланс Приватбанку.

Частка іпотеки та автокредитів у гривневому портфелі несуттєва. Нова гривнева іпотека – це переважно результат конвертації старих валютних кредитів, яку банки проводили під час кризи. Обсяги нових іпотечних кредитів на сьогодні відносно незначні (детальніше у тематичному матеріалі “Іпотечне кредитування: починається відновлення”). Залишки за кредитами на купівлю автотранспорту (7% гривневого портфеля) зростають із II півріччя 2016 року, а з початку 2017 року вперше від початку кризи зростає кількість автокредитів.

Другий рік поспіль зростає кількість банків, що нарощують кредитування населення у гривні: 37 із 90 банків, що залишаються платоспроможними. Проте докризового рівня цей показник поки не досяг. У цілому майже всі банки заявляють про наміри активніше кредитувати населення. За результатами опитування про умови кредитування, у I кварталі 2017 року понад 88% банків очікувало приросту кредитного портфелю фізичних осіб у наступні 12 місяців.

Нові кредити фізичним особам у гривні, млрд. грн.*

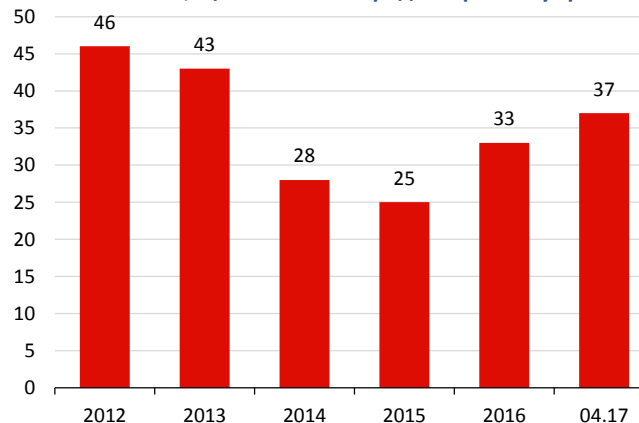

* За місяць у платоспроможних банках на звітну дату.

** Нові кредити за попередні 12 місяців.

Джерело: НБУ

Кількість банків, що збільшили кредити фізосіб у гривні*

* Платоспроможні банки на 01.05.17 без нарахованих відсотків.

Джерело: НБУ

Вставка: Стан споживчого кредитування (за результатами опитування GfK)

Споживче кредитування стрімко розвивається. Високий потенціал ринку приваблює банки, а також небанківські фінансові установи (НФУ), зокрема фінкомпанії, ломбарди тощо, кількість яких за останні роки суттєво збільшилася. Споживчі кредити становлять 59% загального обсягу наданих домогосподарствам кредитів. Попит на споживчі кредити стійкий, тож цей ринок розвиватиметься й надалі. Компанія GfK Ukraine представила свій аналіз в аналітичному звіті [“Закредитованість населення України: 2016 – 2017”](#). Наведена у звіті інформація є корисною для банків, що активно працюють у сегменті споживчого кредитування.

Дослідження провели на початку 2017 року на замовлення Міжнародної фінансової корпорації. Цільова аудиторія – респонденти, що мають позики від фінансових установ або користувалися кредитом протягом останніх 2 років. Вибірка репрезентативна за віком, статтю, регіоном та розміром населеного пункту. Проведено 2410 анонімних інтерв'ю.

Основні результати дослідження такі:

- Банки – джерело отримання кредитів для 96% опитаних. Решту респондентів кредитують НФУ.
- Найбільш поширена мета позики – фінансування щоденних витрат (44% респондентів). Наступні за значимістю позиції – придбання побутової техніки (29%) та ремонт житла (9%).
- Основна форма отримання кредиту – кредитна лінія без застави на картку позичальника (83%).
- Середня сума отриманого кредиту становить 10.7 тис. грн. Загальна сума заборгованості за всіма кредитами позичальника на момент опитування – 6.3 тис. грн., середньомісячний платіж на погашення та обслуговування – 933 грн.
- У 76% респондентів немає затримок у погашенні кредиту, і лише 2% позичальників мають затримки виплат тривалістю понад 90 днів. Зазвичай кредит погашають відповідно до графіка, узгодженого з банком.
- Більшості респондентів вистачало власного доходу для погашення кредиту. Водночас 40% позичальників доводилося економити на додаткових витратах (подорожі, розваги, подарунки, хобі, паливо тощо).
- Переважна більшість опитаних не мають депозитів у банках і не мають суттєвих заощаджень в готівці.
- Лише 23% респондентів планують брати позики протягом найближчих 12 місяців, насамперед щоб покрити щоденні витрати та придбати побутову техніку.
- Більшість із тих, хто має намір позичати, планує звернутися до банку (71%), а також скористатися безвідсотковою позикою від рідних та близьких (28%). Лише 9% планують позичати в небанківських установах.
- Товари тривалого вжитку у заставу частіше беруть НФУ (25%), а банки лише в 1% випадків. Банки не вимагали застави під кредит у 84% випадків, а НФУ – лише у 49%.
- Переважна більшість кредитів, отриманих від НФУ, надані готівкою (78%). Банки частіше кредитують у формі кредитної лінії (35%) або оплати рахунку на купівлю конкретних товару чи послуги (23%).
- Наймані працівники надають перевагу позикам у банку, а студенти й пенсіонери позичають у рідних і близьких.

Дослідження звертає увагу на ризики кредитування населення: 81% опитаних мають низькі доходи. Основними слабкими місцями, пов'язаними із кредитними продуктами, є нерозвинені механізми управління ризиками, різноманіття кредитних продуктів, недостатнє регулювання НФУ, що поєднується з підвищенням їх ролі на ринку споживчого кредитування.

Ключовий позитивний момент, на який указує дослідження, – 76% респондентів вчасно погашають свої зобов'язання, багато інших – з затримкою в межах 30 днів. НБУ очікує, що новий закон про споживче кредитування, який набув чинності в червні цього року, позитивно вплине на розвиток кредитування населення. Як показує дослідження, потенціал споживчого банківського кредитування значний: у 2016 році частка населення, що користувалася банківськими кредитами, виявилася найнижчою за останні 8 років.

Кредитні ризики

З початку року банківська система перейшла на нові правила оцінки розміру кредитного ризику та визнання непрацюючих активів, зокрема кредитів. Тепер українська практика максимально наближена до міжнародної. Банки відобразили реальну якість кредитного портфеля та активів. Наприкінці квітня частка непрацюючих кредитів становила близько 57%. Висока частка непрацюючих кредитів є одним із ключових системних ризиків сектору, що серед іншого стримує відновлення кредитування.

Запроваджено нове визначення непрацюючих кредитів

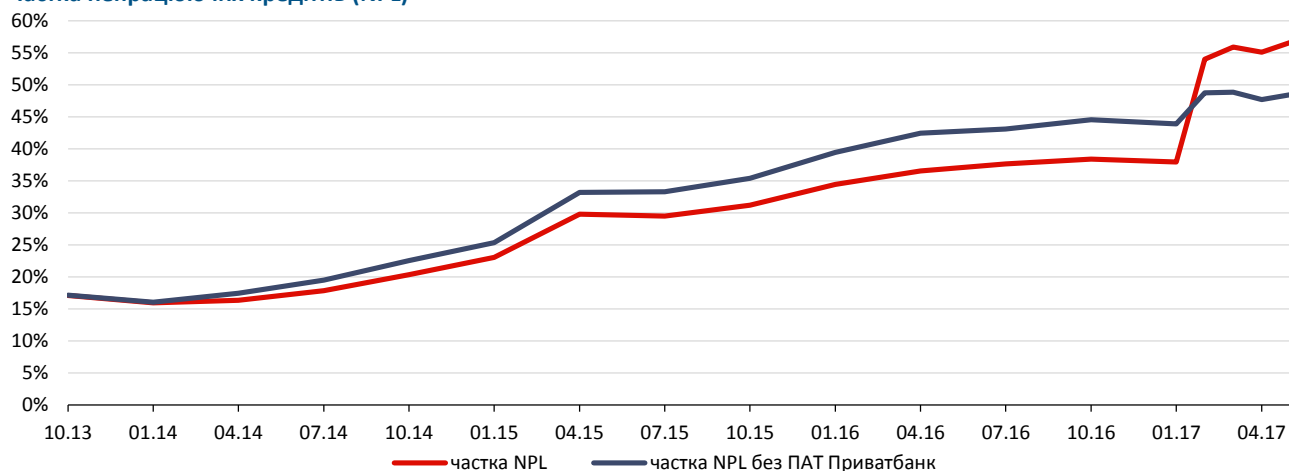
У червні 2016 року ухвалено Постанову Правління НБУ №351 “Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями”, яка повноцінно запрацювала із 3 січня 2017 року. Вона встановила правила розрахунку кредитного ризику банків, запровадила визначення непрацюючих активів, зокрема кредитів, максимально наближене до поширеного в міжнародній практиці терміну non-performing exposures/loans (NPE/NPL). Непрацюючими стають активи, у тому числі кредити, якщо виконується принаймні одна із двох умов:

- контрагент банку допустив прострочку на понад 90 днів (30 днів для банків).
- контрагент не спроможний забезпечити виконання своїх зобов'язань в установленний термін без процедури стягнення застави.

Перші статистичні дані, опубліковані після запровадження Постанови, засвідчили різке зростання рівня непрацюючих кредитів. На квітень 2017 року їхня частка становила 56.6% від загального кредитного портфеля. До зростання цього показника порівняно з кінцем 2016 року призвели такі фактори:

- визнання Приватбанком реальної якості кредитів після націоналізації (вплив – +15.1 в. п.);
- зміна методології визначення непрацюючих кредитів (+3.6 в. п.);
- виключення позабалансових активів із розрахунку (+7.4 в. п.) Історичні дані за частками NPL, що їх оприлюднював НБУ раніше, враховували балансові й позабалансові активи. Великі обсяги відкличних зобов'язань з кредитування зазвичай потрапляли до найвищих категорій якості, тому суттєво занижували частку NPL. Надалі ключовий показник NPL, що його публікуватиме НБУ, враховуватиме лише балансові показники.

Частка непрацюючих кредитів (NPL)*

* Для банків, платоспроможних на 01.05.2017.
Джерело: НБУ.

Протягом перших чотирьох місяців року частка непрацюючих кредитів змінювалася в межах півтора відсоткового пункту. Це свідчить про стабілізацію якості кредитного портфеля.

Непокритий кредитний ризик впливає на регулятивний капітал

З 01.01.2016 діють нові правила розрахунку регулятивного капіталу. Відповідно до них, якщо оцінена сума кредитного ризику (наразі визначеного за правилами Постанови №351) перевищує сформовані за правилами МСФЗ сукупні резерви на покриття збитків за активними операціями, то різниця (непокритий кредитний ризик) зменшує регулятивний капітал. По-суті, поняття “обсяг кредитного ризику” є еквівалентом пруденційних резервів, що їх розраховують на основі визначених НБУ правил.

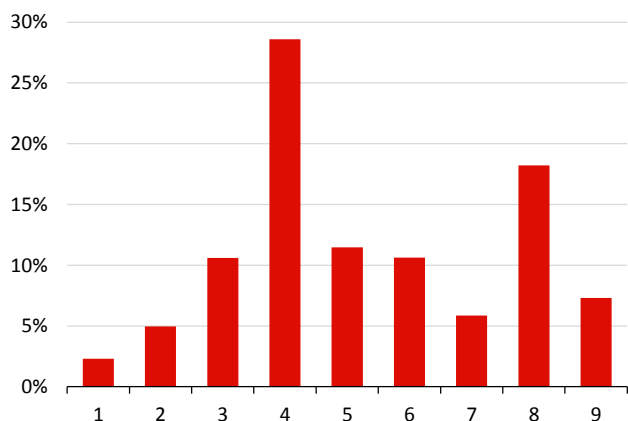
Таке правило ґрунтується на принципі 18 “Проблемні активи, відрахування та резерви” Основних принципів ефективного банківського нагляду Базельського комітету. Принцип передбачає, що наглядовий орган має переконатися, що створені банками резерви за МСФЗ є достатніми з точки зору банківського нагляду та повністю відповідають очікуванім збиткам. В іншому випадку регулятор має вимагати підвищити відрахування до резервів або скоригувати капітал.

Розмір кредитного ризику насамперед визначається фінансовим станом

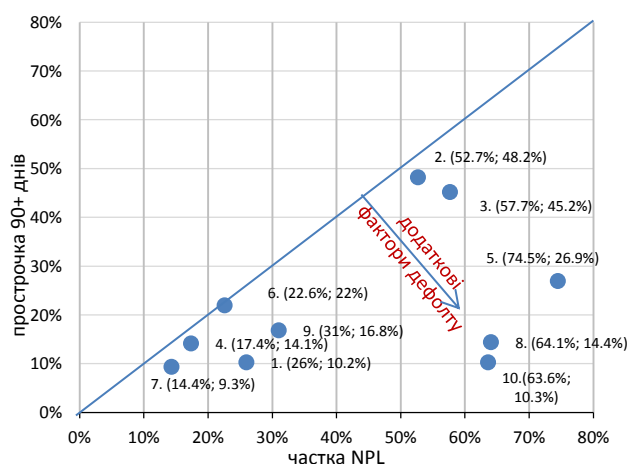
Для оцінювання кредитного ризику юридичної особи застосовують єдину для всіх банків скорингову модель, яка визначає фінансовий клас позичальника (з 1-го по 9-й). Додатково встановлено ознаки високого кредитного ризику, враховуючи які, банк зобов’язаний віднести позичальника до 8-го класу, навіть якщо за результатами розрахунку скорингової моделі позичальник має кращий клас (від 1 до 7). Крім цього, Постанова №351 визначає фактори, які свідчать про неможливість позичальника виконати свої зобов’язання перед банком. Якщо такі фактори з’являються, то банк зобов’язаний визнати дефолт позичальника. Усі дефолтні корпоративні кредити отримують 10-й фінансовий клас.

Надана банками інформація свідчить, що розподіл кредитного портфеля юридичних осіб за фінансовими класами близький до нормального. На це очікував регулятор під час розробки скорингової моделі.

Розподіл кредитного портфеля суб’єктів господарювання за фінансовими класами на 01.05.2017

Непрацюючі та прострочені на понад 90 днів кредити, 01.05.2017

Позначення: 1 – сільське господарство (NPL:90+), 2 – добувна промисловість і розроблення кар’єрів, 3 – переробна промисловість, 4 – постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря. 5 – будівництво та операції з нерухомим майном, 6 – транспорт та телекомунікації, 7 – професійна, наукова та технічна діяльність, 8 – торгівля, готелі та харчування, 9 – фінансова та страхова діяльність, 10 – інші види послуг

Джерело: НБУ

Джерело: НБУ

Найбільша частка (29%) кредитів, оцінених з використанням скорингової моделі, припадає на 4 клас, що відповідає імовірності дефолту від 4% до 6%. Високу частку кредитів з 8-м фінансовим класом визначили певні ознаки високого кредитного ризику. Найвагоміший фактор – одночасне перевищення допустимих меж співвідношеннями боргу до чистого доходу (більше 2.5) та боргу до EBITDA (більше 7). Цей фактор пояснює майже 60% кредитної заборгованості у 8-му класі.

Аналіз непрацюючих кредитів (10 фінансовий клас, вірогідність дефолту 100%) показує, що значна їх частка залежить від факторів дефолту, які не пов'язані з прострочкою (понад 90 днів).

Фактори визнання банком дефолту за кредитами без прострочки понад 90 днів, частка від загального обсягу NPL

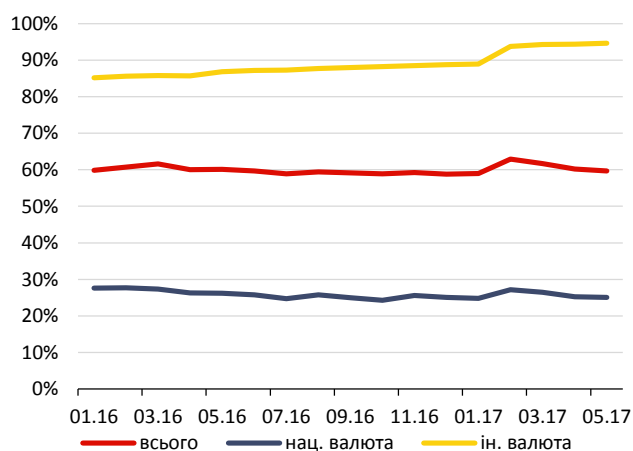
* "М'які" фактори дефолту, за якими банк на підставі судження може довести відсутність дефолту боржника, тому такі кредити потенційно можуть мігрувати у працюючі в майбутньому.

Джерело: НБУ

Якість портфеля кредитів фізичним особам покращується

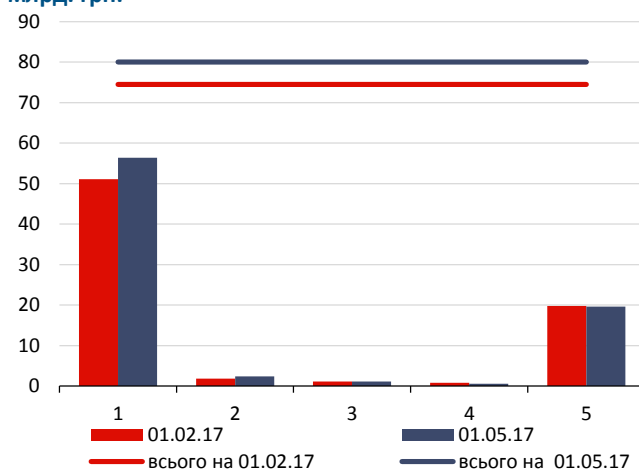
Рівень непрацюючих кредитів, наданих фізичним особам, скоротився протягом трьох останніх місяців на 3.3 в. п. до 59.7%. основна причина – статистичний ефект унаслідок зростанням нового кредитування в національній валюті.

Частка непрацюючих кредитів фізичних осіб

Джерело: НБУ

Розподіл кредитів в гривні за фінансовими класами, млрд. грн.*

* У платоспроможних банках станом на 01.05.2017.

Джерело: НБУ

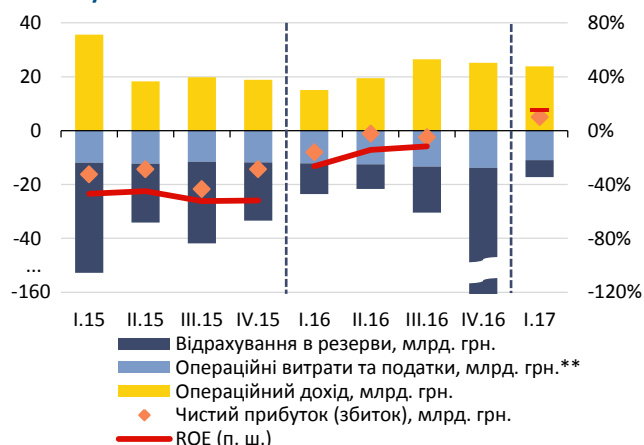
Фінансові результати та капіталізація

Зменшення відрахувань до резервів та підвищення операційної ефективності дозволили банкам вийти на прибутки у 2017 році. Здешевлення фондування підвищило чисті процентні доходи попри те, що нове кредитування обмежене. Завдяки збільшенню попиту на банківські послуги зросли комісійні доходи. Всі ці тенденції зберуться протягом року, відтак банківський сектор залишатиметься прибутковим. Єдиний ризик для прибутковості у 2017 році – можливість додаткових збитків окремих держбанків. Джерело середньострокових ризиків – слабка операційна ефективність державних банків.

Банківський сектор став прибутковим

Завершивши минулий рік з найвищим за всю історію збитком (159.4 млрд. грн.), банківський сектор повернувся до прибуткової діяльності. За 4 місяці 2017 року сукупний чистий прибуток банків виріс на 20.9 млрд. грн. р/р і склав 9.4 млрд. грн. Операційна ефективність збільшилася: cost-to-income ratio (відношення операційних витрат до доходів) знизився на 9 в. п. до 49%, бо зросли процентні та комісійні доходи. Відрахування до резервів за 4 місяці 2017 року скоротилися вдвічі порівняно з відповідним періодом минулого року.

Складові фінансового результату та рентабельність капіталу*

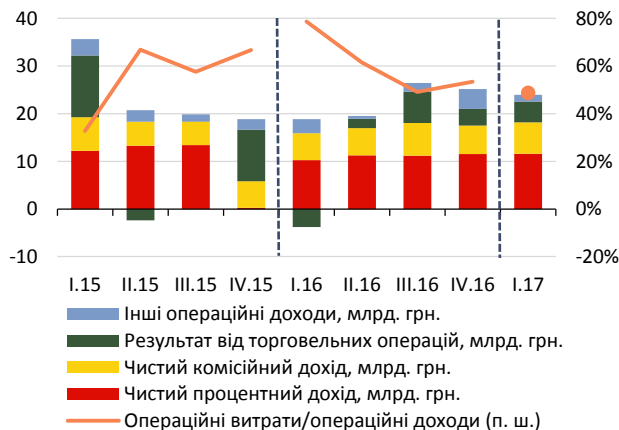

* Обсяги за квартал.

** У тому числі податок на прибуток.

Джерело: НБУ

Складові операційного доходу банків*

* Відсутність чистого процентного доходу за результатами 4 кварталу 2015 – одноразовий наслідок переходу банків на МСФЗ.

Джерело: НБУ

Головний чинник зростання чистого процентного доходу – дешевше фондування

За 4 місяці чистий процентний дохід зріс на 20% р/р насамперед завдяки економії на витратах. Зниження ставок за депозитами дозволили банкам скоротити процентні витрати на 25% р/р. Процентні доходи також скоротилися – зокрема в результаті пониження ставок під час реструктуризацій кредитів – але значно меншим темпом.

У структурі процентних доходів зростає частка від платежів за цінними паперами, зокрема ОВДП. Натомість частка надходжень від кредитування фізичних та юридичних осіб знижується: до кризи вона становила 88-90% від усіх процентних доходів, торік – 80%, а у I кварталі 2017 року – 73%.

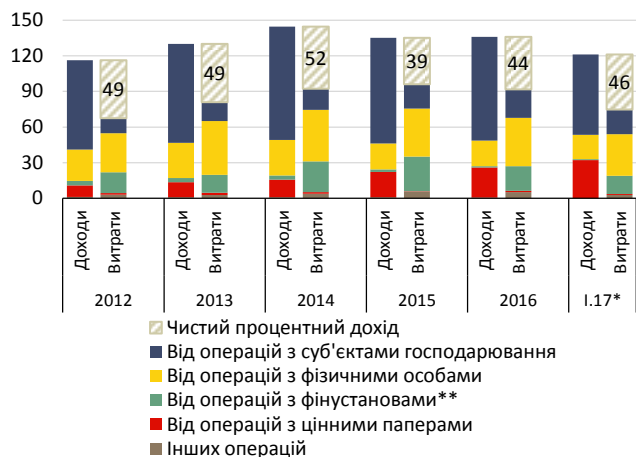
Купонні платежі за ОВДП – близько 40% процентних доходів державних банків

Протягом 2014 – 2016 років у держбанках, у тому числі Приватбанку, було сформовано значні резерви під непрацюючі кредити. Це зумовило потребу в докапіталізації, яку держава задовольнила за допомогою ОВДП, що їх внесла до статутного капіталу фінустанов. Тому на сьогодні державні цінні папери є джерелом значного процентного доходу в держбанках. У I кварталі 2017 року купонні платежі за ОВДП становили близько 40% усіх процентних доходів державних банків. Це негативно впливає на процентну маржу, адже купонна дохідність за ОВДП зазвичай нижча, ніж ставки за

кредитами. Іншим фактором низької процентної маржі є дорогі депозити населення й кошти державних корпорацій та органів влади, які разом займають значну частку фондування. У підсумку процентна маржа в держбанках найнижча порівняно з іншими групами фінустанов. Низька операційна ефективність державних банків вказує на необхідність докорінної зміни їхніх бізнес-моделей.

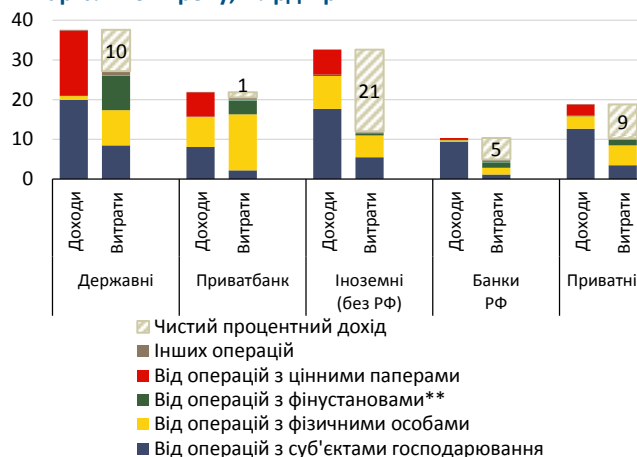
Складові процентних доходів та витрат, млрд. грн.

* У річному обчисленні, ** міжбанк, МФО, НБУ.

Джерело: НБУ

Складові процентних доходів та витрат за групами банків у I кварталі 2017 року, млрд. грн.

* У річному обчисленні, ** міжбанк, МФО, НБУ.

Джерело: НБУ

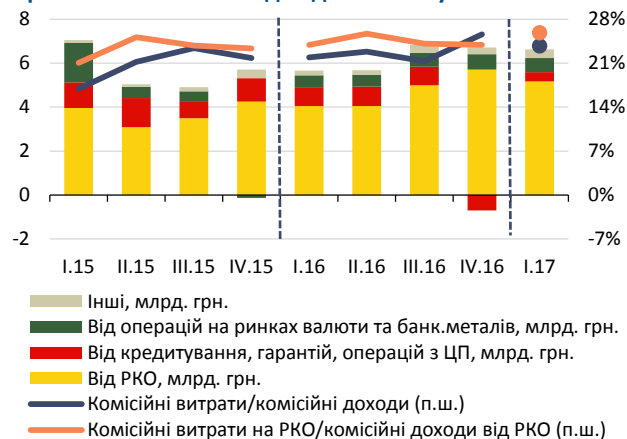
Комісійні доходи зростають

У I кварталі комісійні доходи виросли на 16% р/р. Це зумовлено збільшенням попиту на банківські послуги, зокрема безготівкові розрахунки. Надалі зростання комісійних доходів обумовлюватиметься збільшенням обсягу наданих послуг, а не на підвищенню тарифів.

Доформування резервів вже не критичне для прибутковості сектору

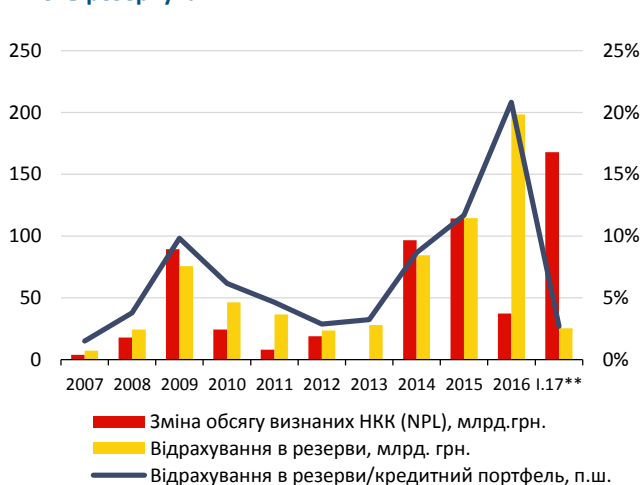
Відрахування до резервів цього року будуть суттєво нижчими, ніж у 2015 та 2016 – майже всі банки визнали та дорезервували проблемні активи. У 2017 році закінчиться перевірка якості активів невеликих банків, але їхнє дорезервування не матиме значного впливу на результати системи з огляду на несуттєву частку в активах (менше 2%).

Складові комісійного доходу (млрд. грн.) та ефективність комісій від надання послуг

Джерело: НБУ

Рівень резервування*

* Співвідношення відрахувань до резервів до кредитного портфеля банків.

** У річному обчисленні.

Джерело: НБУ

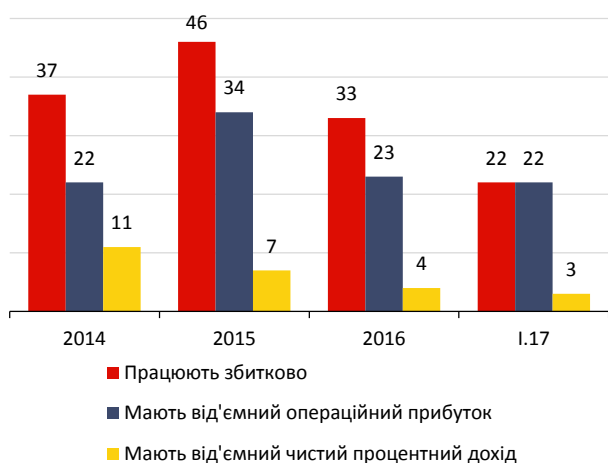

Банки продовжують залучати капітал

За підсумками діагностичного обстеження 2015 – 2016 років триває докапіталізація банків. Статутний капітал банківського сектору з початку року зріс на 6% в основному завдяки докапіталізації державних банків на 26.4 млрд. грн. Викликом для малих банків є вимога забезпечити регулятивний та статутний капітал не менше 200 млн. грн. до середини липня 2017 року.

Кількість збиткових банків скоротилася з 33 (серед 96) минулого року до 22 (серед 92) у I кварталі цього. Хоча окремі банки досі операційно збиткові, сегмент приватних банків в цілому у 2017 році має вийти на прибутки.

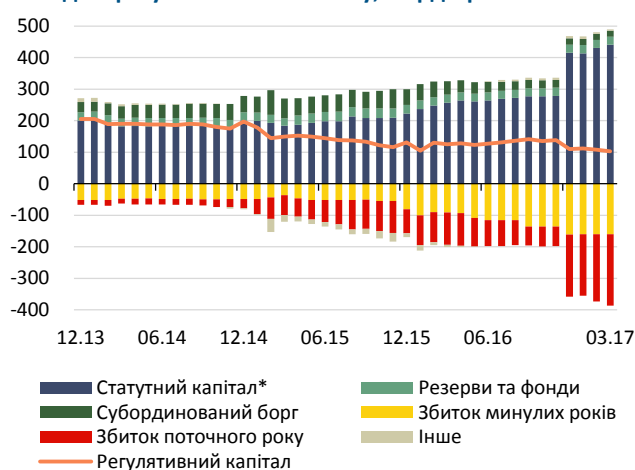
Кількість збиткових банків*

* Платоспроможних на кінець періоду.

Джерело: НБУ

Складові регулятивного капіталу, млрд. грн.

* Зареєстрований та незареєстрований.

Джерело: НБУ

Зміни регуляторного середовища

У першому півріччі 2017 року продовжилася поступова валютна лібералізація, відбувся повноцінний перехід банків до розрахунку кредитного ризику за новими правилами. До головних змін у законодавстві належить ухвалення Закону “Про спрощення процедур капіталізації та реорганізації банків”. У більшості інших питань порядку денного прогрес відсутній, тож юридичні ризики зберігаються високими.

Спрощено процедури докапіталізації та реорганізації банків

У березні цього року прийняли Закон “Про спрощення процедур капіталізації та реорганізації банків”. Він дозволяє скоротити тривалість процедури реорганізації банків з 18 до кількох місяців. Для цього зменшено максимальні терміни регуляторних та корпоративних погоджень та кількість документів, які мають бути надані регуляторам – НБУ, АМКУ, ДФС, НКЦПФР. Крім того, банки зможуть відкликати банківську ліцензію без ліквідації юридичної особи, що дасть їм змогу продовжити діяльність у небанківському фінансовому секторі.

Запроваджено санкції до банків з державним капіталом РФ

У березні РНБОУ ухвалила запровадити санкції проти низки юридичних осіб з РФ. НБУ розробив механізм їх застосування до 5 банків – Сбербанку, Промінвестбанку, ВТБ Банку, ВіЕс Банку та БМ Банку. Їм заборонено проводити фінансові операції з пов'язаними особами, зокрема материнськими структурами. Серед них прями чи опосередковані активні операції, виплата дивідендів, відсотків, розподіл прибутку та капіталу, повернення міжбанківських кредитів та депозитів, коштів із кореспондентських рахунків та субординованого боргу.

Нові вимоги до розрахунку банками кредитного ризику повністю запрацювали

З початку липня 2016 року банки застосовували вимоги Положення НБУ “Про визначення розміру кредитного ризику” в тестовому режимі. Водночас, щоб урахувати особливості роботи з позичальниками після кризи, НБУ разом із банками напрацював ряд покращень та вніс необхідні корективи в положення. З початку 2017 року воно запрацювало в повному обсязі. Найсуттєвіші зміни до Положення:

- уточнено формулювання та відтерміновано до 2019 року впровадження окремих ознак високого кредитного ризику;
- знижено значення LGD (Loss Given Default) при розрахунку кредитного ризику для державних підприємств – із 45% до 30%;
- врегульовано оцінку кредитного ризику за операціями своп. Встановлено перелік умов, при яких кредитний ризик за такими операціями не виникає;
- розширено перелік інструментів гарантування виконання зобов'язань боржника іншими учасниками групи, до якої належить позичальник, зокрема передбачено можливість використання фінансових порук та безвідкличних резервних акредитивів;
- визначено, що банки можуть використовувати фінансову звітність позичальників з відкритих джерел, наприклад сайтів компаній та НКЦПФР;
- уточнено окремі вимоги до застави;
- відтерміновано обов'язкове страхування всіх предметів застави до 2019 року.

Триває лібералізація на валютному ринку

Протягом останніх півроку НБУ продовжував пом'якшувати та скасовувати обмеження на валютному ринку. Зокрема, зроблено наступне:

- максимальний термін розрахунків за експортними та імпорними операціями подовжено з 120 днів до 180;
- іноземним інвесторам дозволено купувати та перерахувати іноземну валюту, щоб повернути за кордон кошти від продажу корпоративних прав та окремих видів цінних паперів. Також дозволено репатріацію дивідендів, нарахованих не лише за 2014 – 2015 рр., а й за 2016 рік, та спрощено механізм таких операцій (одна особа зможе протягом одного місяця репатріювати дивіденди на сумі до 5 млн. дол. США);

- бізнесові надано можливість достроково погашати зовнішні кредити та позики, отримані від міжнародних фінансових інституцій (МФО), або гарантовані МФО;
- знижено частку валютних надходжень юридичних осіб, яку вони зобов'язані продавати на міжбанківському ринку, з 65% до 50%.
- суттєво підвищено максимальну кількість готівкової іноземної валюти, яку банк може продати одній особі на день, – із 12 до 150 тис. гривень в еквіваленті.
- скасовано заборону на купівлю клієнтом банку іноземної валюти, якщо він має власні кошти на валютних рахунках на суму понад 100 тис. дол. США в еквіваленті. Раніше, маючи вказану суму на рахунках, клієнт мав виконувати зобов'язання за рахунок власної іноземної валюти.
- знято обмеження для фізичних осіб на переказ коштів за межі України для неторговельних операцій. Раніше подібні перекази були обмеженими сумою не більше 150 тис. грн на місяць за невеликим винятком.
- скасовано вимогу до банків відкривати прямі кореспондентські рахунки в іноземній валюті лише у країні походження цієї валюти.

Запроваджені зміни повинні спростити зовнішньоекономічну діяльність для банків, населення й бізнесу, а також процес репатріації інвестицій та заробленого на них прибутку для іноземних інвесторів.

Запроваджено новий інструмент підтримки ліквідності банків

У грудні 2016 року НБУ запровадив новий інструмент підтримки ліквідності – Emergency liquidity assistance (ELA). Він передбачає, що в надзвичайних ситуаціях, коли фінансові установи вичерпали інші джерела ліквідності, НБУ видаватиме їм кредити, призначені винятково для покриття тимчасового її дефіциту. Банки мають спрямувати ці кошти на виконання зобов'язань перед вкладниками та іншими кредиторами, крім пов'язаних з банком осіб.

Почав діяти Закон України “Про споживче кредитування”

Закон, ухвалений у листопаді минулого року, запрацював з 10 червня. Закон повинен забезпечити захист прав як позичальників, так і кредиторів, передусім завдяки наданню споживачам повної інформації про умови і вартість кредитів, необхідної для прийняття рішення. На виконання Закону НБУ затвердив нові правила розрахунку банками повної вартості споживчого кредиту для позичальника та реальної річної ставки за договором.

Також НБУ встановив вимоги до посередників у споживчому кредитуванні, зокрема до їхніх знань та репутації. Кредитні посередники повинні укласти з банком посередницький договір, а банк – оприлюднити цю інформацію на власному сайті. Посередники зобов'язані надавати споживачам банківських послуг повнішу інформацію про банки, їхні продукти, умови отримання кредитів, а також будуть за неї відповідальні перед споживачами. Це повинно сприяти підвищенню прозорості ринку споживчого кредитування в Україні та його розвитку.

Рекомендації

Для забезпечення та підтримки фінансової стабільності потрібна спільна робота НБУ, банків та інших фінансових установ, а також органів влади. Національний банк пропонує державним органам і банкам свої рекомендації та оприлюднює власні завдання та наміри на найближчий час.

Рекомендації органам влади

Прискорити реформу державних банків

Пріоритетом є ухвалення закону, який закріпить нові правила формування наглядових рад державних банків. Також має бути оновлено стратегію реформування державних банків із урахуванням націоналізації Приватбанку. Наглядові ради повинні затвердити бізнес-моделі банків на основі загальної стратегії розвитку державного банківського сектору. Частка держави у банківському секторі має суттєво скоротитися протягом наступних 3-4 років.

Ухвалити пакет законів, спрямованих на реформи фінансового сектору

У першу чергу необхідне ухвалення законів, що мають на меті захист прав кредиторів. Без зниження юридичних ризиків повноцінне відновлення корпоративного та іпотечного кредитування практично неможливе. Серед інших питань порядку денного – закон, що дозволить запустити роботу кредитного реєстру, зміни до Закону про банки та банківську діяльність, покликані посилити стандарти корпоративного управління у банках. Ще одне нагальне питання – зміни до податкового законодавства, які дадуть банкам змогу проводити реструктуризацію заборгованостей та часткове списання кредитів без виникнення податкових зобов'язань.

Рекомендації банкам

Більш активно проводити розчистку балансів від непрацюючих активів

Непрацюючі кредити становлять близько 57% загального кредитного портфеля банків. Протягом другого півріччя 2017 року банки повинні будуть розробити плани з очищення балансів від непрацюючих кредитів. Заходи банків можуть передбачати реструктуризації, які дозволяють відновити фінансовий стан добросовісних позичальників, стягнення та реалізацію застави, списання зарезервованої заборгованості. Щоб банки мали можливість провести ефективну розчистку балансів, має бути змінено податкове законодавство.

Активно використовувати інститут фінансової реструктуризації

Інститут фінансової реструктуризації запрацював повноцінно із квітня, проте інтерес банків до цього інструменту є дуже обмеженим. Лише банки за участю держави на сьогодні підписали рамковий договір фінансової реструктуризації. Розроблений механізм базується на позитивному досвіді інших країн, тому приватним банкам доцільно також долучитися до процедури фінансової реструктуризації.

Завчасно заключати договори ELA

НБУ запровадив інструмент ELA (emergency liquidity assistance), спрямований на підтримку життєздатних банків, у яких виник короткостроковий розрив ліквідності. ELA буде доступним для банків, які, за оцінкою НБУ, вичерпали всі інші джерела підтримання ліквідності. Цей механізм замінює стабілізаційні кредити НБУ. Договори ELA банки повинні заключати завчасно до появи будь-яких проблем, щоб мати швидкий доступ до кредитів НБУ у разі відтоку коштів. Це по суті страховий механізм, який дозволяє банкам бути захищеними у випадку зовнішніх шоків, що провокують зняття депозитів населенням та бізнесом.

Плани та наміри НБУ

Підвищити стандарти розкриття фінансової та пруденційної звітності банків

Із третього кварталу НБУ розпочне публікацію щомісячних балансів банків. На сьогодні фінансова звітність банків є доступною лише щоквартально. Частіші публікації балансів дадуть змогу зовнішнім користувачам, клієнтам та банківським аналітикам відслідковувати динаміку ключових фінансових показників.

Продовжити розробку нових вимог до капіталу та ліквідності у відповідності до норм ЄС (пакет CRR/CRD 4), що базуються на рекомендаціях Базель 3

НБУ завершує розробку нового нормативу ліквідності LCR та розпочинає розробку нормативу стабільного фондування NSFR. Також готуються окремі зміни до складових регулятивного капіталу з метою гармонізації української нормативної бази із європейським законодавством. Нові вимоги до ліквідності буде запроваджено із 2018 року, до капіталу – із 2019 року.

Продовжити валютну лібералізацію

Національний банк суттєво послабив обмеження на валютному ринку, що були запроваджені у розпал кризи. За відсутності зовнішніх шоків НБУ продовжить пом'якшення. Серед пріоритетів НБУ – скасування усіх обмежень, пов'язаних із прямими іноземними інвестиціями та рухом капіталу.

Додаткові тематичні матеріали

Вартість банківської кризи в Україні

Банківська криза в Україні призвела до низки суспільних втрат. Найбільші серед них – прямі витрати держави на реструктуризацію банківського сектору. Кошти пішли на докапіталізацію Приватбанку та інших державних банків, фінансування ФГВФО для виплат вкладникам збанкрутілих фінустанов. Також було втрачено значні обсяги кредитів рефінансування, отриманих банками від НБУ. У порівнянні з банківськими кризами в інших країнах прямі фіскальні витрати України на подолання наслідків кризи є помірними (14% ВВП). Загальна вартість кризи, з урахуванням прямих втрат приватного сектору – близько 38% ВВП. Значна частина втрат, визнаних протягом 2014 – 4 міс. 2017 років, виникла ще у попередніх періодах, проте через різні обставини не відображалася банками своєчасно.

Початок банківських криз визначається появою дефіциту ліквідності та капіталу, що призводить до банкрутства фінустанов. Системною криза стає тоді, коли проблеми окремих банків поширюються на сектор в цілому. Системна банківська криза взаємопов'язана з зовнішніми шоками, падінням цін на активи, зокрема цінні папери та нерухомість, корпоративними дефолтами, впливом депозитів із банків і капіталу із країни, зростанням вартості запозичень.

Вартість кризи прийнято оцінювати за трьома складовими:

- Прямі втрати держави на стримування та подолання наслідків кризи.
- Прямі втрати приватного сектору.
- Опосередковані втрати економіки, пов'язані з порушенням функції фінансового посередництва банківською системою.

У цьому розділі аналізуються прямі втрати держави та приватного сектору.

Дані про системні банківські кризи в різних країнах систематизував МВФ у низці досліджень, проведених Люком Левеном (Luc Laeven) та Фабіаном Валенсією (Fabian Valencia), та в базі даних Systemic Banking Crises Database, яку востаннє оновлювали у 2012 році. Відповідно стандартів, визначених у цих дослідженнях, системна банківська криза починається тоді⁸, коли виконується щонайменше три з наступних шести умов:

- 1) витрати на підтримку ліквідності банків перевищують 5% від загальної суми вкладів та зобов'язань перед нерезидентами в банківській системі;
- 2) на реструктуризацію банків спрямовується принаймні 3% ВВП;
- 3) відбувається націоналізація банків у значних масштабах;
- 4) запроваджуються нові гарантії для клієнтів банків або посилюють наявні;
- 5) на викуп активів у банків витрачається еквівалент 5% ВВП чи більше;
- 6) запроваджується мораторій на виплати депозитів і/або банківські канікули.

Здебільшого держави беруть на себе основний тягар боротьби з кризами. Щоб оцінити його масштаб, використовують два основні показники: витрати держави (бюджетні та квазіфіскальні) та приріст державного й гарантованого державою боргу.

У 2014-2016 роках в Україні відбулася системна банківська криза. Її супроводжувало очищення сектору: неплатоспроможними визнано 90 банків, на які разом припадало близько третини активів банківської системи до кризи. Частина пов'язаних із кризою витрат було понесено та визнано у 2017 році. Для реструктуризації системи держава вдалася до чималих витрат за такими напрямками:

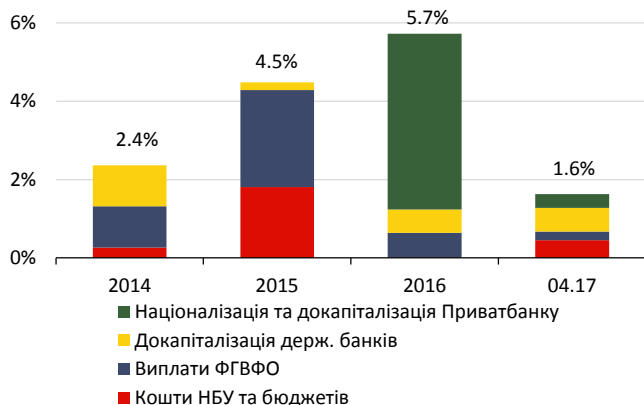
- Націоналізація Приватбанку та його подальша докапіталізація у 2016 – 17 роках. Витрачено 4.8% ВВП відповідних років⁹. Аудит після націоналізації виявив додаткову потребу в капіталі. Конвертація частини зобов'язань Приватбанку в капітал перед викупом банку урядом дозволила зменшити витрати держави.

⁸ IMF, Systemic Banking Crises Database: An Update, Laeven and Valencia, 2012.

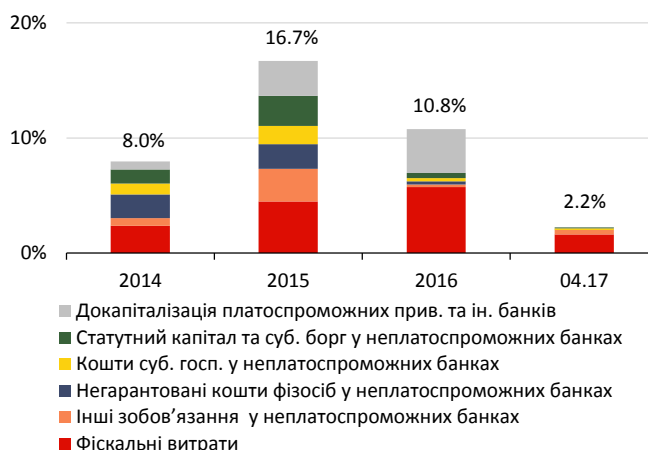
⁹ Розраховано витрати до ВВП відповідного року і просумовано за 2014 – 2017 роки.

- Компенсація фізичним особам вкладів, втрачених у неплатоспроможних банках, у межах гарантованих державою сум. На фінансування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб витрачено 4.4% ВВП відповідних років.
- Кредити рефінансування, видані у 2008 – 2009 та 2014 роках банкам, згодом визнаним неплатоспроможними. Втрачено в підсумку 2.5% ВВП тих років, коли банки виводилися із ринку. Враховуючи низькі надходження від продажу активів ліквідованих фінансових установ, ці кошти значною мірою втрачено для НБУ.
- Рекапіталізація Ощадбанку та Укресімбанку у 2014 та 2016 – 2017 роках за результатами оцінки якості активів і стрес-тестів. Витрачено 2.4% ВВП.

Витрати держави на подолання наслідків банківської кризи в Україні (фіскальні витрати), % ВВП

Загальні втрати економіки від банківської кризи в Україні, % ВВП

Пояснення до розрахунку:

ВВП у 2017 році – прогноз згідно з Інфляційним звітом (квітень 2017).

Націоналізація та докапіталізація Приватбанку без урахування можливої потреби 2017 року.

Інші зобов'язання у неплатоспроможних банках – кошти банків, кредиторська заборгованість, кошти міжнародних організацій та цінні папери власного боргу.

Кошти суб'єктів господарювання, НБУ, бюджетів, негарантовані кошти фізичних осіб, Інші зобов'язання, статутний капітал та субординований борг у неплатоспроможних банках – сума залишків на рахунках на кінець місяця, у якому було прийнято рішення про ліквідацію банку.

Докапіталізація державних банків – сума випущених ОВДП для збільшення формування статутного капіталу банків у відповідному році.

Докапіталізація платоспроможних приватних та іноземних банків – зростання статутного капіталу, емісійних різниць та додаткових внесків у банках, що були платоспроможними станом на 01.05.2017.

Джерело: НБУ, ФГВФО

Основне джерело фінансування витрат держави на реструктуризацію банківського сектору – це випуск ОВДП для докапіталізації банків та фінансування ФГВФО. Такий механізм дозволяє не перекладати витрати на бюджет відразу у поточному періоді, а фінансувати витрати поступово.

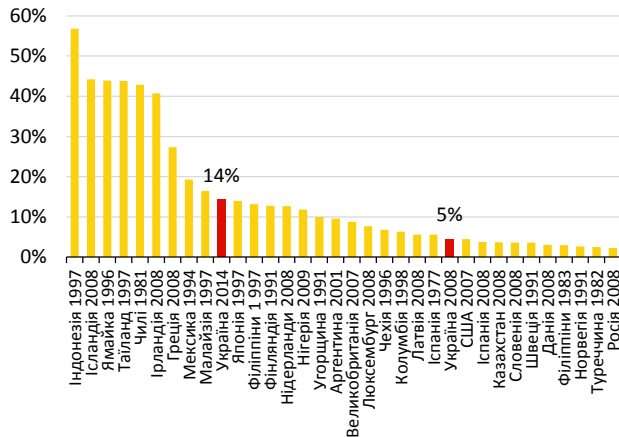
Сукупні витрати держави на подолання наслідків банківської кризи, починаючи з 2014 року, становили 14% ВВП відповідних років. Ця сума перевищує обсяги коштів, витрачених протягом кризи 2008 – 2009 років. Для порівняння фіскальні витрати країн, у яких криза тривала принаймні три роки, були в широкому діапазоні 1-57% ВВП. Приріст державного та гарантованого державою боргу, спричинений витратами держави на підтримку банків та ФГВФО за дві останні кризи, становив 14% від його обсягу на кінець квітня 2017 року. У порівнянні з кризами в інших країнах це також помірна величина.

Прямі державні витрати – лише частина суспільних втрат унаслідок банківської кризи. Серед інших складових – зобов'язання неплатоспроможних банків перед суб'єктами господарювання, а також фізособами, які мали вклади понад гарантований державою розмір. Ними управляє ФГВФО, їхній розмір становить 16% ВВП відповідних років. Витрати власників діючих банків на докапіталізацію та втрати власників неплатоспроможних банків також є складовою суспільних втрат від кризи. Загалом втрати економіки від кризи з урахуванням усіх складових становлять 38% ВВП (в тому числі 14% фіскальних втрат).

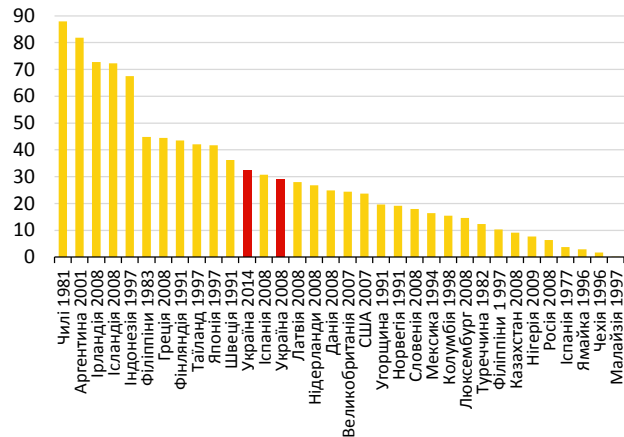

Важливо підкреслити, що значна частина оцінених втрат виникла ще у попередніх періодах, у т. ч. в період кризи 2008 – 2009 років, проте банки не визнали їх вчасно. Справжній масштаб втрат було виявлено лише у процесі розчистки банківського сектору, здійсненого НБУ протягом 2014 – початку 2017 років.

Витрати* держави на подолання банківської кризи за країнами, % ВВП

Приріст державного боргу за період банківської кризи, в. п. ВВП**

* Витрати – це частина загальної суми, витраченої державою на реструктуризацію фінансового сектору. До них належать витрати на рекапіталізацію банків, але не входять кошти, витрачені на купівлю активів, які згодом продавали, та на підтримку ліквідності, яку потім банки повертали. Дані по Україні включають кошти рефінансування банків, визнаних неплатоспроможними. ВВП у 2017 році – прогноз згідно з Інфляційним звітом (квітень 2017).

** Приріст держборгу виміряний на $[T-1, T + 3]$, де T рік початку кризи. Дані по Україні містять державний та гарантований державою борг. Відібрані країни з тривалістю кризи принаймні 2 роки.

Джерело: МВФ, НБУ, МФУ

Іпотечне кредитування: починається відновлення

Кредитування покупців житла поживляється, банки співпрацюють з забудовниками, пропонують пільгові ставки за партнерськими програмами. Частина великих банків має намір надалі збільшувати обсяги житлового кредитування. Основними перешкодами для активнішого розвитку ринку іпотеки банки вважають дефіцит платоспроможних позичальників, високі відсоткові ставки та юридичні ризики. У цілому ризики за новими кредитами на купівлю житла незначні: більшість банків виважено оцінює позичальників, кредитуючи покупців житла із значними власними заощадженнями та підтвердженими офіційними доходами. Але за теперішніх ставок та кон'юнктури ринку окремим банкам варто встановлювати більш консервативні вимоги до рівня доходів позичальників та розміру першого внеску при купівлі ними житла.

НБУ провів опитування банків з найбільшими портфелями іпотечних кредитів

Щоб отримати детальну інформацію про ринок кредитування житла, НБУ провів опитування найбільших його учасників. В опитуванні взяли участь 25 банків з найбільшим портфелем іпотечних кредитів, які в сумі займають 95% від усіх таких договорів у банківському секторі України.

Опитування стосувалося кредитів на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості. НБУ попросив вказати, скільки нових кредитів було видано протягом 2016 та I кварталу 2017 року з розподілом за такими параметрами:

- основною сумою кредиту;
- строком, на який надано кредит;
- віком позичальників;
- середньомісячним доходом позичальників;
- показниками LTV (Loan-to-value, відношення основної суми кредиту до ринкової вартості забезпечення) та DSTI (Debt service-to-income, відношення витрат на обслуговування кредиту до підтвердженого доходу);
- регіоном, де було надано кредит;
- ринком (первинним чи вторинним), на якому куплено житло.

Обсяги кредитування. Протягом 2016 – 2017 років 17 з 25 опитаних банків надавали населенню кредити на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості. За весь минулий рік обсяг нових кредитів на нерухомість, наданих цими банками, склав 736 млн. грн. У I кварталі 2017 року він виріс на 80% р/р і склав 178 млн. грн. Середній розмір наданого кредиту торік становив 574 тис. грн., у I кварталі 2017 року – 546 тис. грн. Частка кредитів понад 2 млн. грн. у I кварталі зменшилася до 4% з 13% у минулому році.

Первинний ринок незначно переважав у 2016 році і за кількістю договорів, і за обсягом кредитування. На нього припало 51% від кількості нових кредитів та 54% від обсягу кредитних угод. У I кварталі цього року ситуація змінилася: 64% кількості угод та 59% їх обсягу кредитів стосувалися купівлі житла на вторинному ринку.

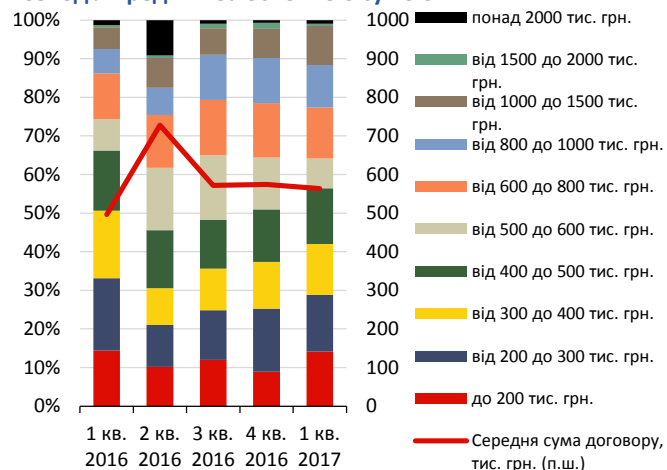
Найбільше кредитів було видано у Києві – 765 договорів (62% від загальної кількості) у 2016 році, 170 (52%) – в I кварталі 2017 року. Показники столиці перевищують показники решти регіонів разом узятих. На другому місці серед найбільших міст – Львів. Під купівлю житла в містах, що знаходяться за межами Київської області та не входять до п'ятірки найбільших, було видано 19% кредитів у 2016 році та 24% у I кварталі 2017-го.

Умови кредитування. Більшість банків пропонує фіксовану відсоткову ставку на перші рік або кілька років та змінну або плаваючу, прив'язану до певного індексу, наприклад UIRD, після цього. У рамках партнерських програм із забудовниками фіксована ставка, як правило, пільгова – від 5%, її розмір у більшості випадків залежить від першого внеску позичальника. Поза партнерськими програмами фіксовані ставки складають від

20% річних. Максимальний заявлений термін кредитів у більшості банків становить 20 років. Середньозважений за обсягом кредитів фактичний строк станом на кінець I кварталу 2017 року становив 16.2 років, у 2016-му – 16.9 років. Середній вік позичальника у 2016 – 36 років, у 1 кварталі 2017 – 37 років. Відтак, банки очікують, що більшість кредитів буде погашено до настання пенсійного віку позичальників.

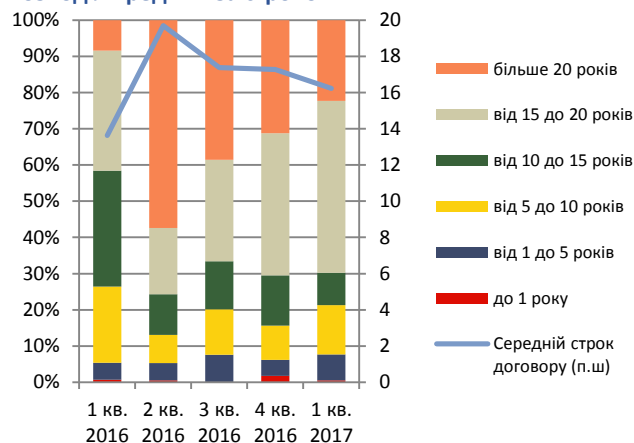
Розподіл кредитів за основною сумою*

* За кількістю наданих кредитів.

Джерело: дані банків

Розподіл кредитів за строком*

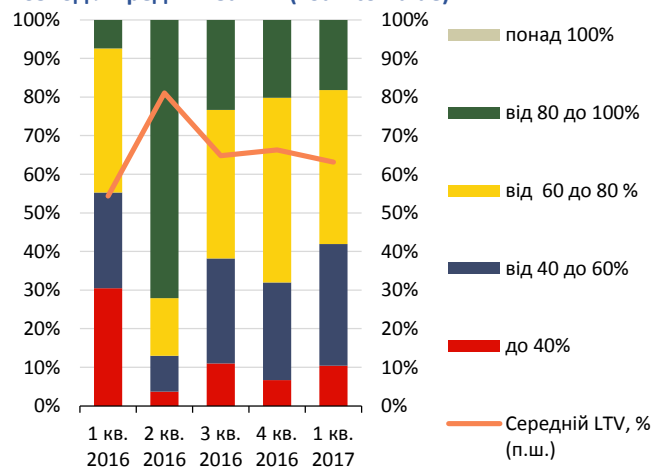
* За обсягом наданих кредитів.

Джерело: дані банків

Стандарти кредитування та вимоги до позичальників. Середньозважене значення показника Loan-to-value (LTV) для кредитів, виданих у I кварталі, становило 63%. У структурі кредитних угод, укладених від початку 2016 до кінця I кварталу 2017 року, найбільшу вагу мають кредити з LTV від 40 до 80% на момент видачі. Отже, фінустанови кредитують в основному покупців житла, які мають значні заощадження. Проте низка банків надає кредити позичальникам з власним внеском менше 20%, є поодинокі випадки видачі кредитів понад 1.5 млн. грн. з LTV більше 80%.

Станом на кінець I кварталу 2017 року середньозважений дохід покупців житла у кредит складав 23.6 тис. грн. на місяць. При цьому більшість банків надавали кредити на житло громадянам з офіційними доходами до 10 тис. грн. на місяць. Один з опитаних банків поінформував, що торік видавав кредити позичальникам, не маючи інформації про їхні доходи. У I кварталі 2017 року показник Debt service-to-income (DSTI) знизився на 4 в. п. р/р, до 47%.

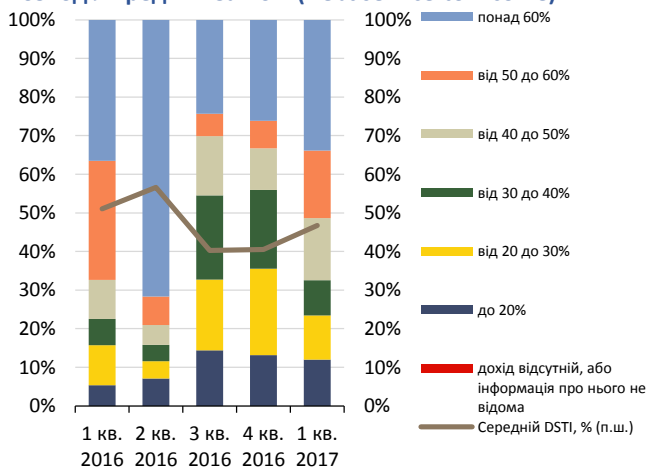
Розподіл кредитів за LTV (Loan-to-value)*

* За обсягом наданих кредитів.

Джерело: дані банків

Розподіл кредитів за DSTI (Debt service to income)*

* За обсягом наданих кредитів.

Джерело: дані банків

Перспективи та перешкоди. Банки-респонденти загалом вважають, що обсяги житлового кредитування надалі зростатимуть. Сім банків очікували зростання середньомісячних обсягів нового кредитування на понад 10% до кінця 2017 року. Ще два банки очікували зростання менш ніж на 10%. Сім із восьми банків, які зараз не видають іпотечні кредити, не планують цього робити і до кінця року.

Основною перешкодою для відновлення житлового кредитування респонденти вважають дефіцит платоспроможних позичальників з офіційно підтвердженими доходами. Про це повідомили 11 опитаних банків. Наступні за важливістю перешкоди – високі відсоткові ставки (6 банків-респондентів) та юридичні ризики, зокрема недоліки законодавства та судової практики, що перешкоджають своєчасній реалізації застави у випадку, коли боржник не виконує зобов'язань (3 банки).

Висновки та рекомендації

Результати опитування показують, що з минулого року кредитування житла активувалося. У 2016 – I кварталі 2017 року опитані 25 банків надали кредитів на купівлю, будівлю та реконструкцію житла на 914 млн. грн. Але це лише невелика частина роздрібного кредитування: обсяг чистих кредитів у гривні, наданих населенню на кінець 2016 року становив 57 млрд. грн. Масштаби кредитування ще далекі від докризових: для порівняння, за 2012 рік обсяг нових іпотечних кредитів склав 2.5 млрд. грн.

Окремі великі банки, що до кризи активно працювали в сегменті іпотеки, зараз не кредитують купівлю житла, бо не мають достатньо інформації про доходи та кредитну історію фізичних осіб. З восьми банків, що не відновили кредитування житла, три вважають основною перешкодою нестачу платоспроможних позичальників з офіційно підтвердженими доходами.

Показник LTV у діапазоні 40-80% для більшості нових житлових кредитів є неочікувано високим при нинішніх відсоткових ставках. Наявні умови кредитування, з пільговими ставками протягом перших 12-18 місяців із дальшим їх різким зростанням, сприятливі для тих позичальників, яким бракує 20-40% вартості житла та які здатні погасити кредит протягом пільгового періоду. За поточного рівня відсоткових ставок та кон'юнктури ринку показник LTV не повинен перевищувати 40%.

У країнах з ознаками перегріву ринку житла регулятор зазвичай обмежує LTV рівнем 60-80%. В Україні наразі прямих обмежень немає. Проте на ринку з надлишковою пропозицією та відсутністю зростання цін на житлову нерухомість банки мають дотримуватися консервативного підходу до LTV в ухваленні кредитних рішень.

На сьогодні регулювання ринку досить ліберальне. Більшість іпотечних кредитів потрапляють в категорію менше 2 млн. грн., і кредитний ризик за ними оцінюється на груповій основі, що означає врахування лише факту прострочки. Утім, попри відсутність прямого впливу фінансового стану позичальників на обсяг кредитного ризику та резервів за МСФЗ, банкам слід приділяти достатньо уваги показнику DSTI.

DSTI нових кредитів – в середньому 47% – у цілому свідчать про помірковану оцінку достатності доходів позичальників більшістю банків, що надають житлові кредити. У міжнародній практиці прийнятним вважається DSTI до 50%. Банкам, у портфелях яких значну частку займають кредити з DSTI понад 60%, варто переглянути принципи оцінки кредитоспроможності позичальників.

Абревіатури та скорочення

АМКУ	Антимонопольний комітет України
АТО	Антитерористична операція
ВВП	Валовий внутрішній продукт
ДГ	Домашні господарства
ДКСУ	Державна казначейська служба України
ДССУ	Державна служба статистики України
ДТЕК	Донецька паливно-енергетична компанія
ДФСУ	Державна фіскальна служба України
ЄС	Європейський Союз
ЄЦБ	Європейський центральний банк
ЗДУ	Сектор загального державного управління
ЗФС	Звіт про фінансову стабільність
ІФС	Індекс фінансового стресу
КМУ	Кабінет Міністрів України
МВФ	Міжнародний валютний фонд
МЗП	Мінімальна заробітна плата
МОП	Міжнародна організація праці
МФУ	Міністерство фінансів України
Мін'юст	Міністерство юстиції України
МСФЗ	Міжнародні стандарти фінансової звітності
МФО	Міжнародна фінансова організація
МХП	Миронівський хлібопродукт
НБУ	Національний банк України
НКТ	Неконтрольовані території
НКЦПФР	Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку
НПФ	Недержавний пенсійний фонд
НФУ, НБФУ	Небанківська фінансова установа
ОВДП	Облігації внутрішньої державної позики
ОП	Операційний прибуток
ОТП	Основні торгівельні системи
ПАТ	Публічне акціонерне товариство
ПДВ	Податок на додану вартість
ПІІ	Прямі іноземні інвестиції
РКО	Розрахунково-касове обслуговування
РНБО	Рада національної безпеки та оборони
РФ	Російська Федерація
СК	Страхова компанія
СНР	Система національних рахунків
США	Сполучені Штати Америки
ТА	Тимчасова адміністрація
ТРЦ	Торгівельно-розважальний центр
УБРР	Український банк реконструкцій та розвитку
ФГВФО	Фонд гарантування вкладів фізичних осіб
ФРН	Федеративна Республіка Німеччина
ФРС	Федеральна резервна система
ЦБ	Центральний банк
ЦП	Цінні папери
ЮО	Юридична особа

CRR/CRD 4	Capital Requirements Regulation / Capital Requirements Directive, Директива ЄС та Регламент ЄС про вимоги до капіталу
DSTI	Debt service-to income, Відношення витрат на обслуговування кредиту до підтвердженого доходу
EBITDA	Earnings before interest, taxes, depreciation and amortization, Прибуток до вирахування відсотків, податків, зносу і амортизації
ELA	Emergency liquidity assistance, Екстрена підтримка ліквідності платоспроможних банків
ECB, ЄЦБ	European Central Bank, Європейський центральний банк,
IIF	Institute of International Finance, Інститут міжнародних фінансів
LCR	Liquidity Coverage Ratio, Коефіцієнт покриття ліквідності
LGD	Loss given default, Рівень збитку у разі настання дефолту за зобов'язаннями
LIBOR	London interbank offered rate, Лондонська міжбанківська ставка пропозиції
LTD	Loans to deposits, Співвідношення кредитів до депозитів
LTV	Loan-to-value, Коефіцієнт забезпеченості кредитів та наданих фінансових зобов'язань
NPE/NPL	Non-performing loans/exposures, Негативно класифіковані кредити/активи
NSFR	Net stable funding ratio, Коефіцієнт чистого стабільного фінансування
ROE	Return on equity, Рентабельність власного капіталу
SDR	Special drawing rights, Спеціальні права запозичення
UIRD	Ukrainian Index of Retail Deposit Rates, Український індекс ставок за депозитами фізичних осіб
грн.	гривня
дол. США	долар Сполучених Штатів Америки
кв., Q	квартал
міс.	місяць
млн.	мільйон
млрд.	мільярд
п.ш.	права шкала
в. п.	відсотковий пункт
е/е	Електроенергія
р/р	річна зміна, до відповідного періоду попереднього року